ప్రథమపీఠిక

ఆర్యులారా !

ధన్వంతరి విజయమను నీపురాతనగ్రంథమును లోకోపకారార్థము ముద్రింపించి ప్రకటింపదలఁకొంటిని.

ఇందుగల యోగములన్నియును ప్రసిద్ధములును, వైద్యులకెల్లరకు సులభసాధ్యముగా నుండుటయేగాక ప్రతిపట్నములోను, పల్లెటిగ్రామములయందునుగల వైద్యేతరులుగూడ దీనినను సరించి యౌషధములన్నియు ప్రశస్తముగా తయారుచేసికొనుటకును, దీనివలన నమితమగు లాభమునుగూడఁ బొందుటకును వీలుగలిగియున్నది

బసవరాజీయము, చింతామణి మొదలగు సద్గ్రంథములెంతెంత యుపకారములుగానున్నవో ఈగ్రంథమును, అంత యుపకారిగానున్న ను గ్రంథము వెలయధికమయినచో సర్వజన సాధారణముగా విలువుటకు వీలుండదనుతలంపుతో బహుస్వల్పక్రయమునకే చిక్కునట్లు ఏర్పరచియున్నాను.

ఈగ్రంథము నాలుగాశ్వాసములుగా చక్కని వివరములతో వ్రాయబడియుండుటయేగాక, సుబోధముగా నుండునట్లు తాత్పర్యము గూడ వ్రాయఁబడియున్నది.

ప్రతిదినమును అనేకౌషధములఁ దయారుచేయుచుండు వైద్యులకుఁ జెప్పవలసినది లేకున్నను నవీనులీయోగములంబట్టి యౌషధములు చేయునప్పుడు రసవిషగంధకాదుల శుద్ధులుమాత్రము జాగ్రతగాఁ జేసిమఱియు వాడుకొనవలెనని కోరుచున్నాను

ఇట్లు విధేయుఁడు,

కర్రా వేంకటరత్నము.

తృతీయముద్రణ పీఠిక.

భారతదేశసోదరులారా !

మన దేశమునఁ బూర్వము పెక్కండ్రు వైద్యశాస్త్రనిపుణతవడసి అమోఘప్రయోగములగు నౌషధరాజములను గ్రహించి స్వదేశసోదరులకు దేహారోగ్యలబ్ధినిఁ గలుగఁజేయుచుండెడివారు. తమతరువాత నుద్భవించువారల కుపయుక్తములగు నటులనేక వైద్యగ్రంథ రచనముగూడఁ గావించిరి. ఇప్పుడాంగ్లేయ ప్రభుత్వసౌకర్యములలో నొకటియగు ముద్రణాయంత్రసహాయమునఁ బూర్వకవిరచిత వైద్యగ్రంథములలోననేకములు ముద్రితములయి బహుజనకరస్థములయి యలరుచున్నవి. కాని గ్రంథబాహుళ్యభీతి జేతను నిరక్షరకుక్షిత్వముచేతను పండితులుఁ బామరులు గూడ నా పుస్తకములవంకఁ జూడక స్వేచ్ఛావృత్తిని వైద్యములు నడుపువారు పెక్కురుగలరు. అందుచేత వైద్యాపేక్షితులగు గృహస్థులకు మిక్కిలి చెడుగు సంభవించుచున్నది. ఈయోగివర్యుడగు చినవైరాగిచే రచియింపఁబడిన యీ "ధన్వంతరివిజయ" మను గ్రంథరాజము ప్రతిగృహమున నొక్కొకటి వెలసినచో నవిద్యావైద్యులవలని బాధతప్పుటయేగాక స్వయముగా రోగరహితమును గావించుకొనుటకీగ్రంథమే వైద్యుడుగానుపయోగపడును. ఇట్టి యుపయోగకరమగు పుస్తకమును బునర్ముద్రణలోనికిఁ దెచ్చిన కర్రి వేంకటరత్నమెంత యుస్తుతిపాత్రుఁడు. కవిత్వమున నచ్చటచ్చట దోషములున్నను విషయములు బాగుగా వ్యక్తీకరింపఁబడినవి.

ఇట్లు బుధవిధేయుఁడు,

కాశీనాథుని వీరమల్లయారాధ్యుఁడు,

ఏలూరు.

ఓమ్.

శ్రీసద్గురవేనమః.

మ. అవనిన్మర్త్యుల మ్రొక్కులందిదయతో నారోగ్యముల్ లోకబాం
ధవుఁడై యిచ్చుచు దవ్వుఁజెందియును సుక్షత్రఖ్యాతిఁ బెంపొందు వేఁ
డివెలుంగుంగల దయ్యమయ్యుఁ బరిపాటి న్నీతలాంభఃప్రదుం
డశ్రు నారాయణమూర్తిఁ బ్రోచెడిని నిత్యంబుల్ జగచ్చక్షుఁడై.

శ్లో॥ గురుర్బ్రహ్మా గురుర్విష్ణుః గురుర్దేవో మహేశ్వరః।
గురుస్సాక్షాత్పరబ్రహ్మ తస్మై శ్రీగురవే నమః॥

మంత్రము.

ఏవంగుణ విశేషణ విశిష్టాయాం శుభతిథౌ, గోత్రస్య, నామధేయస్య, ఆయుష్యాభివృద్ధ్యర్థం శ్రీసూర్యనారాయణ నమస్కారం కరిష్యే నమః.

శరీరే వర్తమాన వర్తిష్యమాన వాతపిత్త కఫోద్భవ నానాకారణ జ్వర, క్షయ, కుష్ఠ, శూలాతిసార, పాండు, ధాతుక్షయ, వ్రణ, మేహ, భగంధరాది నమస్తామయ నిబర్హణార్థం పరిహారనామాత్మక త్రయీమూర్తయే భాగవతేఛాయా సమేత శ్రీసూర్యనారాయణ నమస్కారం కరిష్యే నమః

శ్లో॥ ధ్యేయస్సదా సవితృమండల మధ్యవర్తీ నారాయణ స్సరసిజాసనసన్నివిష్టః।
కేయూరవాన్ మకరకుండలవాన్ కిరీటహారి హిరణ్యవపుర్ధృతశంఖచక్రః॥

శ్లో॥ భానోభాస్కర మార్తాండ చండరశ్మిర్దివాకరః।
ఆరోగ్యమాయుర్విజయం శ్రియః పుత్రాంసి దేహి మే॥

శ్లో॥ ఆదిదేవ నమస్తుభ్యం ప్రసీద మమ భాస్కర। దివాకర నమస్తుభ్యం ప్రభాకర నమోస్తుతే॥

మంత్రము.

మిత్ర, రవి, సూర్య, భాను, ఖగ, పూష, హిరణ్యగర్భ, మరీచయే నమః। ఆత్మప్రదక్షిణ నమస్కారాన్ సమర్పయామి॥

మూలము.

హ్రాం, హ్రీం, హ్రూం, హ్రేం, హ్రైం, హ్రౌం, హ్రః, శ్రీఛాయాపద్మినీ ఉషా సమేత శ్రీసూర్యనారాయణ పరబ్రహ్మణే నమః॥ నమస్కారాన్ సమర్పయామి॥

౧౦౮ సారులు జపము చేయవలెను.

విషయసూచిక

ప్రథమాశ్వాసము.

ద్వితీయాశ్వాసము.

తృతీయాశ్వాసము.

చతుర్థాశ్వాసము.

శుభమస్తు.

ధన్వంతరివిజయము.

ప్రథమాశ్వాసము.

ఇష్టదేవతాప్రార్థనము.

సీ. శ్రీవిష్ణుమూర్తిని సేవజేయుచునుందు శరణుజొచ్చితినయ్య శంభునకును
బ్రహ్మదేవుని నెప్డు ప్రార్థనజేసెద విఘ్ననాయకుపూజ విడువకుండ
ధన్వంతరిపదముల్ తప్పకకొల్చెద మ్రొక్కెదశ్వినులకు మోదమలర
సకలలోకకవుల సన్నుతిజేసెద భారతినినుచాల బ్రస్తుతింతు

గీ. శబ్దశాస్త్రంబు ఛందస్సు చదువలేదు। నమ్మితిని నన్ను రక్షించు నెమ్మనమున
చిత్తగింపుము మనవిని శీఘ్రముగను। వాక్కుదయచేయుమమ్మ యో వాణి వేగ.

తా. శ్రీమన్నారాయణమూర్తిని సదా సేవజేయుచునున్నాను. ఓసాంబశివమూర్తీ నీకు శరణుజేయుచునున్నాను ఓబ్రహ్మదేవనిన్ను ఎల్లప్పుడును నేను ప్రార్థనజేయుచున్నాను. ఓవిఘ్నేశ్వరుడా నీపూజ విడువకుండ జేయుచున్నాను. అయ్యాధన్వంతరీ తమపాదములు తప్పకుండ గొల్చుచున్నాను. ఓ అశ్వనీదేవతలారా తమకునేను మహాసంతోషముగా మ్రొక్కుచున్నాను. సకలలోకములయందు వెలసియుండు ఓకవీశ్వరులారా మిమ్ము నేను స్తోత్రములుజేయుచున్నాను. ఓసరస్వతీదేవి నిన్ను అనేకవిధముల ప్రస్తుతిజేయుచుంటిని. శబ్దశాస్త్రములును ఛందస్సును చదువుకొనలేదు. నిన్ను నమ్మియున్న నన్నురక్షించు భారము నీదేసుమా నామనవి చిత్తగింపుమమ్మా ఓసరస్వతీదేవి నాకు వేగమే శబ్దములు దయచేయగదమ్మా.

సీ. శ్రీయాంజనేయ మీచరణముల్ నమ్మితి సరగున రావయ్య శరణుశరణు
ఈవేళనీపూజ నెడబాయకున్నాను సరసనేయుండుమ శరణుశరణు
శతయోజనముగల్గు శరనిధిదాటిన శంకరాంశోద్భవ శరణుశరణు
వజ్రశరీరనిన్ వదలకకొల్తు విచారముల్ దీర్పుము శరణుశరణు
గీ. ఎన్నవశమె నీమహిమంబు లెవరికైన । పరమపావన వేగనా పాపములను
పారదోలుము రక్షింపు పవనతనయ । ఆదరింపుము నాతండ్రి ఆంజనేయ.

తా. శోభనయుక్తుండవగు హనుమంతుడా నీ పాదపద్మములు నమ్మియున్నాను. వేగముగా రావయ్యా నీకు శరణుజేయుచున్నాను. ఎల్లప్పుడు నన్నెడబాయకుండ నుండవలయును నూరు యోజనముల దూరముగలుగునట్టి సముద్రముదాటిన నీవు ఈశ్వరాంశాసంభూతుడవుగనుక తమకు శరణుజేయుచున్నాను. వజ్రదేహముగలవాడవై వెలయునిన్ను విడువకుండ పూజజేయుచున్నాను. చింతలడంగింపవలయునని నీకు శరణుజేయుచున్నాను. మీయొక్కప్రభావము ఎవరును కనుగొనలేరు పావనమూర్తివి నాపాపముల బారదోలవలసినది. ఓపావనమూర్తీ వాయుకుమారుడా నన్ను రక్షింపవలసినది నన్ను దయచూడవలసినది. ఓ ఆంజనేయ.

2. వంశానుక్రమణిక.

సీ. శ్రీలక్ష్మిపురముతో చెలగుచుసమముగా రాణింపుచున్సూర్య రావుపురము
బ్రాహ్మణక్షత్రియ వైశ్యశూద్రులుచాల పాడిపంటలచేత భాసురముగ
నాపురంబుననున్న యమరంగనూర్భాగ బాహాజిమల్క్రాజీ భ్రాజితముగ
బహుకాలమునకును బావాజికొమరుడై యుదయించెనొకక్రాడీ యుర్విలోన
గీ. వేదగొల్లయుననుచును బేరుబెట్టి । పిలిచిరాతలిదండ్రులు ప్రేమముగాను
సరసముగ బెంచినారయ్య చక్రాగాను । ప్రజలుసంతోషమందగా ప్రబలమయ్యె.

తా. శ్రీమహాలక్ష్మిపురముతోఁ జెలగుచు సమముగా ప్రకాశించుచున్నటువంటి సూర్యారాయు పాలెములోను బ్రాహ్మణులును రాజులును కోమట్లును శూద్రులును చాల పాడిపంటలును గలిగిప్రకా

శించుచుండును. ఈ సూర్యరాయ పురములో కాపురమున్నటువంటి దూదేకుల బావాజీసాహెబు మల్కిజీసాహెబు యిద్దరు అన్నదమ్ములు ఒప్పుచున్నారు. కొంతకాలమునకు బావాజీసాహెబున కొకకుమారుడు పుట్టినాడు. బిడ్డలుబ్రతుకనందున గొల్లవాని పేరు పెట్టినారు. గొల్లడని పిలుచుచుండ వారును తలిదండ్రులును సమస్తమైనవారును సంతోషము పొందగాను ప్రఖ్యాతిగలవాడయినాడు.

సీ. గొల్లనామంబని కొద్దిసేయగ రాదు సోమతేజము మోము సొగసువాడు
సారసదళముల సరియైన నేత్రముల్ క్రముకభూజముబోలు గళమువాడు
ఇంద్రచాపముబోలు సింపైన కన్బొమల్ పొడవైన బాహులిం పొందువాడు
నవరైనివక్షము చక్రిని దేహమ్ము వనమించుపాదముల్ బరగువాడు

గీ. విష్ణుడీ రూపుజేసెను వీనికెపుడు । దానధర్మములందును దాతకర్ణుడ
డవ్వ యవ్వలపాదంబు లతిముదమున । పూజసేయుచు నున్నాడు పుణ్యుడీతడు.

తా. గొల్లవానిపేరనికొద్దిసేయవలదు. చంద్రునితో సమానముయినవాడు. తామరరేకులవంటి నేత్రములు కలవాడు. పోకవృక్షముతోసమానమైన కంఠముగలవాడు. ఇంద్రునివింటిబద్దతో సమానమైన కనుబొమ్మలుగలవాడు. పొడవైనచేతులవాడు నునుపైనటువంటిరొమ్ము గలవాడు. కాంతిగలిగినటువంటి పాదములు గలవాడు. విష్ణుమూర్తివనిరి. ఈరూపమును కలుగజేసినవాడు. ధర్మమున కర్ణుడు అనిపించుకొన్నవాడు. తల్లిదండ్రుల పాదపూజచేసిన పుణ్యాత్ముడు.

సీ. పుణ్యాత్ముగొల్లకు పుత్రులిద్దరమ్మను పొడమితిమయ్యయీ పుడమిలోన
ప్రేమతో బైరాగి పేరును బెట్టియు పోషించినారు సుభోగములను
చదువుశాస్త్రములును చదివెనునాయన్న యేమిచదువును నేనెరుగలేదు.
వరగనొకక్రోట హరివచ్చియు ననుజూచి వైద్యయోగము దెల్ప వయినముగను

గీ. తెనుగుగాజేయుమని దెల్పె తేజముగను । జెప్పమనగను జెప్పితి చెలగ జగతి
చిన్నబైరాగి చెప్పిన సీసములకు । తప్పులను దిద్దువారలే దలియుదండ్రి.

తా. పుణ్యాత్ముడయిన గొల్లకు కుమాళ్ళుయిద్దరము ఓపుణ్యాత్ములార పుట్టినాము. ఈభూమియందుబిడ్డలుబ్రతుకనందున మాయిద్దరికిని పెదబయిరాగి చినబైరాగియని పేర్లుంచి మహాభోగముగా పెంచినారు. చదువుశాస్త్రములు మాఅన్నగారు చదువుకొన్నవాడు. నేను చదువుకొనలేదు. ఒకనాటిరోజున శ్రీమహావిష్ణువు నన్నుజూచి వైద్యయోగమునుచెప్పినాడు. వయినముగా జెప్పుమనిరి గనుక చెప్పినాను. చినబయిరాగిచెప్పిన సీసపద్యాలకు వీటిలోతప్పులు దిద్దినటునంటి వారు తల్లిదండ్రులు.

3 అంతర్గతవిషయములు.

సీ. మాతాతమాతండ్రి మాజననముమీకు జనులారజెప్పితి జగములోన
అయిదుప్రాణంబులు సప్తధాతువులును నవనిలోవ్యాధులా యజుడు చేసె
వైకుంఠవాసుడు వైద్యుడై జన్మించె రుద్రుడౌషధమాట రూఢిగాను
ముగ్గురుమూర్తులు మూలమై దేహాన నాదుకయుండిరి యఖిలమునకు
గీ. ఇన్ని గల్పించినారయ యిలనుమీద । వారిమహిమెన్న యెవరికి వశముకాదు
గానరాకుండనున్నారు కలియుగమున । బుద్ధిచేతను చూడుడీ బుధులుమీరు.

తా. మాతాతగారి జన్మమును మాతండ్రిగారిజన్మమును మాజన్మమును ఓమానవులారా తమతో చెప్పుకొని యుంటిని. ఈ భూమియందు అయిదుప్రాణాలును ఎనిమిది ధాతువులును ఈ భూమియందున్న రోగాదులుబ్రహ్మదేవుడుచేసినాడు. శ్రీమన్నారాయణుండువైద్యుడై జన్మించినాడు. ఈశ్వరుడు ఔషధమైనాడు ముగ్గురు మూర్తులును మూలమునై అఖిలప్రాణములకుఆధారమైయున్నారు. ఇన్నికల్పనలచేసియున్నారు. ఈ భూమియందువారిమహిమలుఎన్నుటకుఎవరికి వశముకాదు. ఎవరికిని కనుపించకుండ నున్నారు. ఈకలియుగమున పెద్దలకు బోధపడును. తెలియనివారికి తెలియదు.

సీ. వసుధభిషజులు ధన్వంతరివిజయము వినరయ్యమీరను విన్నపమును
నాలుగాశ్వాసము లోలిమై జెప్పెద ముందుమావంశము ముదముమీర

అష్టధాతువులును నఖిలరోగాదులు మరి ద్వితీయాశ్వాసమందు సరగ
శుద్ధులు భస్మముల్ సూటిమార్గమ్ములు మూడవదానిలో ముఖ్యముగను
గీ. అన్నిరసములుగూర్చిక యౌషధములు। నాలుగవదానియందును నతులుమీకు
ఆదరించుడి యీకథ నధిపులార। విష్ణుబైరాగితోబల్కె విశదముగను.

తా. ఈభూమియందున్నటువంటి వైద్యులయినవారు ఈధన్వంతరివిజయమను గ్రంథము వినరయ్యా మనవిజేయుచున్నాను. నాలుగు ఆశ్వాసముల గ్రంథము జెప్పుచున్నాను. ముందుగా మావంశమొక యాశ్వాసము ఎనిమిదిధాతువులును సమస్తమయినటువంటి రోగములును రెండవయాశ్వాసములో చెప్పియున్నాను. శుద్ధులునుభస్మములును యింకనుకొన్నిమార్గములును మూడవ యాశ్వాసమునందు జెప్పుచున్నాను. సమస్తమైన రసాలును గూర్చుకొని ఔషధములుచేయుప్రకారములునాలుగవ ఆశ్వాసములో జెప్పుచున్నాను. ఓవైద్యులారా శరణుజేయుచున్న నాకథయంతయు మీకు అనుకూలించవలయును. అనివిష్ణుమూర్తి బైరాగితో బలికినాడు.

ఇది బైరాగిచేసిన ధన్వంతరివిజయమునందు ప్రథమాశ్వాసము.

ద్వితీయాశ్వాసము.

4. నాడీవివరము.

సీ. అవనిలోవైద్యులౌ నందరువినరయ్య విన్నపమొకటి వీనులలర
అష్టనాళ్యనుమీర లమరంగవీక్షించి యానతిసేయుడీ యాత్మమునను
సాధ్యమసాధ్యమౌ సంకటమునఁగోసి యౌషధంబిచ్చిన హరియుమెచ్చు
శాస్త్రయుక్తముగాను సల్పనివైద్యుడు యమలోకవాసియై యందెయుండు
గీ. నాదుమాటలునిజముగా నమ్ముడయ్య। తప్పగలిగినవారిని దండధరుడు
శిక్షజేయుచునున్నాడు శీఘ్రముగను। విష్ణుబైరాగితోబల్కె విశదముగను.

సీ. ధర్మాత్ములైనట్టి ధన్వంతరులకెల్ల మనవిజేసెదను సామాన్యులార
వాతంబునకురక్త వనజాసనుండును పీతాంబరుండు రక్త పిత్తమునకు
నరగ శ్లేష్మమునకు శంభుండు రక్తయు ముగ్గురు మూర్తులు ముదముమీర
నెనుబదినాలుగౌ నెన్నికలక్షలు ప్రాణులకల్పించె ప్రాజ్ఞులలర
గీ. తెరలలోపలగూడుక తెలియకుండ। ప్రతిమలాడించుచున్నాడు ప్రాణికోట్ల
తత్వవైద్యులకిది యును తథ్యమనుచు। విష్ణుబైరాగితో చెప్పె విశదముగను.

5. వాతధాతుపరీక్ష.

సీ. వినరయ్య వైద్యులు విన్నప మొక్కటి వాతధాతువుయొక్క వరుసమీరు
ప్రథమాంగుళము క్రింద పరికించిచూడుడీ యేకచిత్తంబున నెంచిమీరు
పుట్టలలో బ్రాకు భుజగంబువగిది తాంబేలుబాగున తారుచుండు
జలములలోనుండు జలచరంబను జల్గ నాలుగురీతుల నడచునెపుడు
గీ. తెలివిగా జూచువారికి తేటపడును। శాస్త్రమెరుగని వైద్యము సల్పరాదు
మూఢవైద్యులకెవ్వడు ముక్తిలేదు। విష్ణుబైరాగితో జెప్పె విశదముగను.

తా. వినరయ్యా వైద్యులారా మనవి వాతధాతువుయొక్క ప్రకారము మొదటివ్రేలిక్రిందను పరీక్షజేసి యేకచిత్తము అనగా స్వస్తచిత్తమునజూచునది. పుట్టలలో బ్రాకు సర్పమువలెనగునవి తాంబేలునకు వలెనగునవి తారుచుండును నీళ్ళలో తిరుగుచుండునటువంటి జలగవలెను ఈచెప్పిన నాలుగువిధాల నడతలనడుచుచుండును గ్రహించుకొనగల వారికి కనుపించియుండును శాస్త్రము చదువుకొననివారు వైద్యము సేయరాదు మూఢ వైద్యులకు బరలోకము లేదని విష్ణు బైరాగితో సెలవిచ్చెను.

6. పైత్య ధాతుపరీక్ష.

సీ. ప్రియముగా వినరయ్య పిత్తధాతువిధము పెద్దవ్రేలికి క్రింద పెనగుచుండు
మండూకములవలె మరిమరినడచును శిఖిపికంబులుగాయు శీఘ్రముగను
పురుషకాకము నెష్ట పురమున నెగయుచు లావుకపక్షియు లఘుతనుండు
ఘనులైనవైద్యులీ గతులుగ్రహించి యౌషధమీయ నాయువు చాల పెరుగు

గీ. జనులతత్వంబు దెలియక నల్పవైద్య। యమునికడదూతయు నతడెయౌతడు
నరకమున బడుదురు వీరలరయతుదకు। విష్ణుబైరాగితో జెప్పె విశదముగను.

తా. సంతోషముగా వినరయ్యాపైత్యధాతువుయొక్క ప్రకారము మధ్యవ్రేలిక్రిందను పెనిగా నడచుచుండును, కప్పవలె నెగసి యెగసి నడచుచుండును, ఆడుకోవెలవలె కూయుచున్నట్టునడచుచుండును, పోతుకాకి పురమువేసినట్టుగా నడచుచుండును, లకుముకిపక్షివలె నడుచుచుండును. ఘనులైనవైద్యులు ఈప్రకరము నూహజేసి ఔషధ మిచ్చినపక్షముకు ఆయుర్వృద్ధియగును. మనుష్యుల తత్వము తెలియకుండజేసిన వైద్యులు యమధర్మరాజు దగ్గరనుండెడు దూతలెటువంటివారో అటువంటివారే నరకములో నీమూర్ఖవైద్యులు పడిపోవుదురని విష్ణుమూర్తి బైరాగితో చెప్పినాడు.

7. శ్లేష్మధాతుపరీక్ష.

సీ. శ్లేష్మధాతువుయొక్క చేష్టలు జెప్పెద చిన్నవ్రేలికి క్రిందఁ జెలఁగుచుండు
గహన భూములనుండు గజగమనమ్మున నుండునంచగతిని నుండునంద
ముగను శైలతలాగ్రముపయిని బురివిప్పి యాడుచున్న శిఖిచయంబుబోలు
కౌకుర రకోయని కోళ్ళుక్రగకుక్రన గూయుచుసన్నయా గుఱుతునదగు

గీ. వాతకఫపైత్యవర్గంబు వరుసగాను। హస్తమును నాభి చరణము లాసనమును
దేహమలమూత్ర నేత్రముల్ దెలియుమనుచు। విష్ణుబైరాగితోబల్కె విశదముగను.

తా. శ్లేష్మధాతువు నడచు ప్రకారము కడవ్రేలి క్రిందను నడచును. అరణ్యభూముల యందున్నటువంటియేనుగవలె నడుచుచుండును హంసవలెఅందముగా నడచును. పర్వతాగ్రమందుపురివిప్పియాడుచున్నటువంటి నెమళ్ళు నాట్యములు చేయుచున్న ప్రకారమునడచుచుండును వాతమును, పైత్యమును, శ్లేష్మమును, హస్తమును, నాభియు పాదములును. ముఖమందును, శరీరమును, విరేచనము, అల్పాచమానమును, కనులయందును, ఈవాతపైత్యశ్లేష్మాదులును, ఈచెప్పిన

యెనిమిదింటను నడుచుచుండును. మీారుని దానము చేసుకోవలసినదని విష్ణుబైరాగితో విశదపరచినాడు.

8 ధాతుపరీక్షా నిషేధసమయములు.

సీ. సాపాటు చేసియు స్నానంబు చేసిన గమలజాక్షులతోడఁగలసి యున్న
గల్లును ద్రాగిన గంజాయిదిన్నను కోళ్ళగుండిఁటలను గుడిచియున్న
తరగమాంసము దిన్న నుపవాసమున్నను మండూకమాంసంబు మరియుఁదిన్న
నెండను దిరిగిన నేర్చిననలసిన భూతంబుసోకిన భువిని జనులు.

గీ. ధాతువులువీరికెప్పుడు దబ్బరముగ। నాడుచున్నవి యిదియేమి యనుచుమీరు
దేహమీరీతిదని యెప్డు తెలియుమనుచు। విష్ణుబైరాగితోఁబలెక్రా విశదముగను.

తా. భోజనముచేసిన, స్నానంబుచేసిన,స్త్రీలతో సంగమముజేసి యలసిన, కల్లుద్రావిన, గంజాయిదిన్న. కోడిగుండెలుదిన్న, పాములదిన్న, ఉపవాసమున్న, కప్పమాంసముదిన్న, ఎండనుదిరిగి యలసిన ఏడ్చిన, దయ్యముపట్టినవానికి ఈచెప్పిననడతలను నడిచినవారికి ధాతువులు దబ్బరలుగానాడుచున్నవి. ఈలాగుననున్నవని సంశయపడక వీరిశరీరము ప్రకృతియిట్టిదని యనుకోవలసినదని విష్ణుమూర్తి బయిరాగితోఁబలికెను.

9. లంఖననిషేధము.

సీ. కాంతకుగర్భిణి కనుపించునప్పుడు నతిసారమునుబుట్టి యలయునాడు
నేత్రరోగములచే నేడ్పుచున్నప్పుడు ముదిమిగల్గియుచాల మూల్గునపుడు
వీర్యంబునష్టమై విరిగిపోయిన యష్ట్రగహణిఋట్టినయప్డు గ్రకుక్రానపుడు
క్షయపాండువులచేత శ్రమపడునప్పుడు నుబ్బసంబును నెగయూపిరియగు

గీ. నిట్టివేళను ధాతువు లింపుగాగ। నుండవని యాత్మనెరుగుచు నుండిమరియు
లంఖనము వీరిసంచుట లాఘవమ్ము। విష్ణుబైరాగితోబలెక్రా విశదముగను.

తా. స్త్రీలుగర్భిణీణులై యున్నపుడును, అతిసారముపుట్టినపుడును, అలసినపుడును, నేత్రరోగములచేనేడ్చుచున్నపుడును,ముసలివాడై

మూల్గుచున్నపుడును, వీర్యము విరిగి పడిపోయినపుడును విరేచనములు పుట్టునపుడును, వాంతులు వెళ్ళుచున్నపుడును, క్షయలు పొందురోగములప్పుడును, బాధ కాలమపుడును, ఇటువంటి వేళల ధాతువులు యుక్తంబుగానుండవని మనమున నెరిగియుండి యారోగులను లంఖనములుంచకూడదు. ఉంచిన పక్షమునకు రోగులకు వైద్యులకు ఆయాసమని విష్ణు బైరాగితో విశదముగా బలికినాడు

10. ఔషధ గర్హణము.

సీ. నేత్రముల్ నీరుస నెడలకయున్నను నేత్రముల్ నీరును నెడలుచున్న
గళమున శ్లేష్మము గట్టిగానున్నను నాసికసన్నమైననునణగిన
కన్నుల కెవ్వరు కనుపడకున్నను కనుకొలుకులనల్పు గానబడిన
నుమ్మివేయగబోవ నుదరముపైబడ్డ కాళ్ళుతీపులు చాల గల్గియున్న

గీ. వినగబడకుండ నుండవై వీనులున్న । వైద్యులైనట్టి వారలు వచనముగను
నిట్టిగుణములకౌషధ మిడగవలదు । విష్ణుబైరాగితోఁబలెక్కె విశదముగను.

తా. కనులలో నీళ్ళు లేకపోయినను, నీళ్ళు మిక్కిలి వెళ్ళుచున్నను, కంఠమందు శ్లేష్మము కదలకయున్నను, కళ్ళకొలుకులు నలుపుగా కన్పించినను, ఉమ్మివేయబోయిన రొమ్ముమీదపడినను, కాళ్ళుచాలా తీపులుగానున్నను, చెవులు వినరాకయున్నను, ఇటువంటి గుణములు కనుపించిన పక్షముకు ఔషధమియ్యవలదని విష్ణుమూర్తి బైరాగితో విశదముగా బలికినాడు.

11 పదమూడు సన్నిపాతములు, ప్రవేశించు వేళలు.

సీ. ఆకలిలేమియు నావలింత తనుచు నరుచి జిహ్వారుచి యగుచునున్న
బహువుగా మాటలు బలుకుచునున్నను కన్నుల మంటలు కలిగియున్న
బరువగు మేనును బాధయుతల నొప్పి చలికిని నూర్ధ్వశ్వాస తలగుచున్న
కన్నులు మూసియు కలవరింపుచునున్న దేహతాపము చేత దెరలుచున్న

గీ. గుణములన్నియు జూచియు గుర్తెరింగి । నిజముజరధాతువని యిదినిశ్చయముగ
నవనినెన్నికజేసిన యశముననుచు । విష్ణుబైరాగితో బల్కెc విశదముగను.

12 సన్నిపాతప్రవర్తకములు.

సీ. సన్నిపాతమువచ్చు సమయముల్ జెప్పెద బూరియరిసె గారె బుచ్చుకొన్న
చన్నీళ్ళస్నానము చక్కగాజేయుచు చెలులసంగమును జేయుచున్న
భాండమూరము నాడు పచ్చిపిండియుదిన్న బిడ్డగల్గినయప్డు భీతిపడిన
అతిదుఃఖముల చేత నలసటనిద్రింప వరుగెత్తిపెద్దగా బలుకుచున్న

గీ. అట్టితరిజూచిc సంధుల ననుసరించి । వీనిలోనారు సాధ్యముల్ విశదముగను.
నలవి కాకుండ నెవరికి నాయనొకటి । విష్ణు బైరాగితో జెప్పె వివరముగను

తా. బూరెలు అరిసెలు గారెలు ఇవిపుచ్చుకొన్నప్పుడు చన్నీళ్ళ స్నానము చేసినప్పుడుస్త్రీలతోసురతము చేసినప్పుడును పుట్టయిన రోజున పచ్చిపిండితిన్నప్పుడును బిడ్డకలిగినపుడును. భయపడినపుడును మిక్కిలి యేడ్చినప్పుడును అలసటపడి నిద్రపోయినప్పుడును పరుగెత్తినప్పుడును పెద్దమాటలు ఆడినప్పుడును అట్టి సమయములుజూచి సంధులు అనుసరించును. వీనిలో ఆరుసన్నిపాతంబులు సాధ్యములు. ఏడుసన్నిపాతంబు లెవరికి సాధ్యముకావు.

13. సాధ్యసంధులు

సీ. చెలగుచుcబాడుచు చిరునవ్వునవ్వుచు చిత్రవిభ్రమసంధి శీఘ్రముగ ప్రళయములుబలుక ప్రలాపసన్నియు మరిసంధికసన్నియు సరసముగను
తంద్రగుణముగల తాంద్రికసన్నియు జిహ్వాక్షసన్నియు చింతజేయ
ఘనగుణములుగల కర్ణికసన్నియు ఆరుసుసాధ్యములవనిలోన

గీ. నిర్ణయము చేసి రౌషధ వర్ణమపుడు । హరిహరాదులకృప చేత నవనియందు
బ్రతుకుచుండెడి నివియారు ప్రబలముగను । విష్ణుబైరాగితోబల్కె విశదముగను

తా. చిత్తవిభ్రమసన్నిపాతము చిత్రముగాసంగీతము పాడుచు నవ్వుచుండును. ప్రలాపసన్నిపాతము ప్రళయములుబల్కును. సంధికస

న్ని పాతము సరసత్వముగలది. తాంద్రికసన్ని పాతము తంద్రగుణములు కలది. జిహ్వాకసన్ని పాతము చింత జేయును కర్ణికసన్నిపాతము ఘనాధికమైనటువంటి గుణములుకలది. ఈ అరు సన్నిపాతములు సాధ్యయుని ఔషధము ఇచ్చినపక్షముకు ఈశ్వరుడును, విష్ణువునువీరియనుగ్రహము చేతను బ్రతుకుచుండును, అని విష్ణుమూర్తి బైరాగితో విశదముగా చెప్పినాడు.

14 సాధ్యసంధిదినప్రమాణములు.

సీ, చిత్తవిభ్రమసన్ని చిన్నెలువినరయ్య సంగీతములుపాడు చక్కగాను
దిక్కులుచూచుచు దిగులుపడుచునుండు కన్నులుమూసియు గదలకుండు
ప్రక్కనొప్పులటంచు పలుమారుదెలుపుచు వడిగ నేడ్చుచునుండు వణకుచుండు
నిట్టట్టుచూచుచు నీల్గిలబడియుండు తత్తరపడుచుండు దగ్గుచుండు

గీ కడుపునొప్పియు నొకవేళ గానుపించు। నేకవింశతిదినముల కెంచిచూడ
హరియనుగ్రహ చేత తేలించు నవనియందు! విష్ణుబైరాగితో జెప్పె విశదముగను.

తా- చిత్తవిభ్రమ సన్నిపాతానకుండేగుణములు సంగీతములు పాడును, దిక్కులుచూచును, దిగులుపడుచుండును, కన్నులుమూయుచుండును, కదలకుండనుండును, ప్రక్కలునొప్పియని పలుమారుచెప్పుచు ఏడ్చుచు, వణకుచుండును, ఇటునటుచూచుచు చతికిలబడుచు తత్తరపడుచు దగ్గుచుండును కడుపునొప్పిచేత బాధపడుచు ఇరువదియొక్కదినములనాటికి రూఢిగాను శ్రీమహావిష్ణు దయచేతబ్రతుకునని బైరాగితో విష్ణుమూర్తివిశదముగా బలికినాడు.

15 ప్రలాపసంధి.

సీ. రహిప్రలాపకసన్ని ప్రఖ్యాతివినరయ్య పిచ్చిమాటలుచాల ప్రేలుచుండు
ఒకవేళ వాతంబు ఒకవేళ పైత్యము శ్లేష్మంబుచల్లగా జేయుచుండు
కాయంబుమిక్కిలి కంపము బొందుచు తలనొప్పిగలిగియు దగ్గుచుండు

తాపజ్వరముతోను తహతహపడుచుండు నంతలో దాహము నడుగుచుండు
పలుమారు లేచుచు పరుగెత్తబోవుచు తరుచుమాటలు జెప్పు తప్పకుండ
గీ. మలము మూత్రము జరుగును మందముగను। బదియు నాలుగుదినముల బలము నణగి
హరియుకృప చేత దేలించు నవనియందు। విష్ణుబైరాగితో జెప్పె విశదముగను.

తా. ప్రలాపసన్నిపాత ప్రభావము పేలవపుమాటలు చాలాలుచుండును. ఒకసమయమందు వాతమును ఒకసమయమందు పైత్యమును ఒకసమయమందు శ్లేష్మమును చల్లగా జేయుచుండును శరీరము మిక్కిలి కంపమునొందియుండును తలనొప్పిగలిగియుండును. దగ్గుచుండును, తాపజ్వరమును అలసటపడుచుండును అప్పుడే దాహముపుచ్చుకొనుచుండును ఉండియుండి లేచుచుండును. పరుగెత్తబోవుచుండును మిక్కిలి మాటలుచెప్పుచుండును మలమును మూత్రమును మందముగాజరుగుచుండును పదునాలుగు రోజులనాటికి యీరోగానికి బలము అణగును మహావిష్ణుదయచేత జీవించును. అని బైరాగితో విష్ణుమూర్తి విశదముగా జెప్పినాడు.

16 సంధిక.

సీ. సంధికసన్నియు చక్కగా వినరయ్య త్వరగ త్వరగ లేచి దాహమడుగు
దగ్గులు గలుగుచు దబ్బరలాడుచు నాడందఱిని జూచి నవ్వుచుండు
పుక్కిళ్ళుకొలదిగా పూరించు శ్లేష్మము అగ్గితాకెననుచు నడలుచుండు
కడుపుబ్బయును చాల కడుపునొప్పియు గల్గి యెగరోజు బుట్టియు నేడ్చుచుండు
గీ. భ్రాంతిమూర్తియు బడలిక బాధపడును। సప్తదినముల నాటికి సన్నిపాత
మచ్యుతునిదయ జీవించు నవనియందు। విష్ణుబైరాగితో బల్కె విశదముగను.

తా. సంధిక సన్నిపాతమునకుండు గుణాలు దవ్వుదవ్వున లేచి దాహము అడుగును దగ్గులుకలుగును దబ్బరలాడును అందరిని చూచినవ్వును అబద్ధములాడును నోటినిండ శ్లేష్మమువచ్చుచుండును వేడిగానున్నదని యేడ్చుచుండును కడుపుబ్బును నొప్పియు నెగరోజును కలిగి

యుండును ఏడుచుచుండును. అపేక్ష కలిగియుండును. మూర్ఛ కలిగి యుండునుబడలికకలిగియుండును బాధపడుచుండును. ఏడురోజులనాటికి, కూడజీవించుననివిష్ణుమూర్తిబైరాగితో విశదముగా బల్కినాడు.

17 తాంద్రికము.

సీ. తాంద్రిక సన్నియు తప్పక విసరయ్య తంద్రవుగుణములు దగిలియుండు
పలుమారుబిలుచుచు పలుమాటలను బల్కు నాలుక పెదవుల నములుచుండు
బిరుసునునిండియు బిడకలాగుండును దేహవిదాహమై దెరలుచుండు
విరివిగా కన్నులు వికసించియుండును నిర్విణ్ణుడై కంట నీరుగారు
గీ. తీటలనుబుట్టి దేహంబు త్రిప్పుచుండు। పంచవింశతి కీసన్ని పరిహరించు
హరియుకృపచేత జీవించు నవనియందు। విష్ణుబైరాగితోబల్కె విశదముగను.

తా. తాంద్రిక సన్నిపాతమునకు ఉండుగుణములు తంద్రగుణాలు కలిగి యుండును మరియుమరియు పిలుచుచుండును కొంటెమాటలు ఆడుచుండును నాలుకచే పెదవులు నములుచుండును నాలుకబిరుసు పడిపిడకలాగునెండి చెమ్మలేకయుండును. శరీరము వేదనచేత విదాహముగానుండును నేత్రములు పెద్దవై మూతలు పడకుండయుండును పడిచూచుచు మాటలులేకుండనుండును. కనులవెంట నీరుగారుచుండును శరీరము దురదలుపుట్టి త్రిప్పుచుండును. ఇరువది అయిదవనాటికి ఈ సన్నిపాతము మానును. అనివిష్ణు మూర్తి బైరాగితో విశదముగా బల్కినాడు.

18 జిహ్వాగము.

సీ. జిహ్వగసన్నియు జిహ్వయెంచుచునుండు మాటలురాకను మణగియుండు
నాలుకపగిలియు నల్లగానుండును ముల్లుకలిగియు జిహ్వనూనియుండు
నెగయూర్ధ్వమైచాల దిగులు పడుచునుండు తాపజ్వరముతోడ తారుచుండు
దాహంబు నధికమైతహతహపడుచుండు జ్వరము తీవ్రముగాను జరుగుచుండు
గీ. నోకిలింతలు నెక్కుళ్ళు నొగినివచ్చు। పదియునారు దినములకు పరిహరించు
హరియుగృపచేత జీవించునవనియందు। విష్ణు బైరాగితోబల్కె విశదముగను.

తా. జిహ్వాగ సన్నిపాతమున నుండు గుణాలు-జిహ్వ యిగురు చూండును మాటలు రాకుండ నూరకే యుండును నాలుక పగిలి నల్లబడి ముల్లుగలిగి జిహ్వ మూసికొనియుండును ఎగయూపిరిచేతను అలసట పడుచుండును. తాపజ్వరముచేత తారులాడుచుండును దాహము అధికముగా దాగుచుండును. జ్వరము తీవ్రముగా నుండును ఓకిలింతలును ఎక్కిళ్ళును వచ్చుచుండును. పదునారురోజులనాటికియీసన్నిపాతము పరిహరించునని విష్ణుమూర్తి బైరాగితో విశదముగా బలికినాడు.

19 కర్ణికము.

సీ. కర్ణికసన్నిపాతము ఘనులారవినరయ్య ప్రచురంపుగుణములు ప్రబలుచుండు
కింకర్ణ్కడొకర్ణయుడోకు నెడలకయుండును కళ్ళనొప్పుల చేత కలకపడును
రెండువీనులక్రింద రెండుచిల్లులువేసి తీపుచేతను తలత్రిప్పుచుండు
నిద్రబట్టకతాను నిలుకడదప్పియు శోభకాసలుశ్వాస సోకుచుండు
గీ. వాతపైత్యంబులెప్పుడు వదలకుండు । మూడుమాసంబులకుదాక మూల్గుచుండు
హరియుగృపచేత జీవించు నపటియుండు । విష్ణుబైరాగితోబల్కె విశదముగను.

తా. కర్ణిక సన్నిపాతములకుండుగుణాలు ప్రబలమైనటువంటిగుణాలు కన్పించును. ఇకకడుపులో అర్చుటయును కళ్ళుకలిగి నొప్పిగానుండును. రెండుచెవులదరిని రెండుబిళ్ళలువేసి బాధచేతను శిరస్సు త్రిప్పకొనుచుండును. నిద్రబట్టక నిజబుద్ధితప్పియుండును శోభలును, కాసలును శ్వాసలును, వాటిచేతను సుక్కుచుండును. వాతమును పైత్యమును ఈరెండును వదల కుండును. మూడు నెలలు దనుక కర్ణికసన్నిపాతము వదలకుండ నుండును. అనివిష్ణుమూర్తి బైరాగితో విశదముగా బలికినాడు.

20 అసాధ్య సంధులు.

సీ. చిత్తంబు చెదరంగ శీతంబు గ్రుంగించి శీతాంగమును నేగు శీఘ్రముగను
అంతకసన్నిపాతమని తెలియుడి రుగ్దాహసన్నిపాతయు రుత్తయగును

భగ్ననేత్రపు సన్ని భంగంబు గావించు రక్తష్ఠీవి చేయు రక్తనిష్ఠీవి
కంఠకుబ్జక సన్ని గళమును బిగబట్టి కదలకుండ గ ప్రాణికడకు జేర్చు

గీ. ఆపదలు జెంది యాభిన్యమంతమగును। హరిహరాదులకైనయు నాదు నొకటి
సాధ్యములుగావు జనులకు సాధ్యమవును। విష్ణుభైరాగితో జెప్పె విశదముగను

తా. మనస్సు చెదిరిపోవులాగున దేహము శీతలమై శీతాంగ స
న్నిపాతము వెడలిపోవును. అంతకసన్నిపాతము హతమని తెలియ వల
సినది. రుగ్దాహసన్నిపాతము రుత్తిమగును భగ్ననేత్ర సన్నిపాతము
భంగము చేసిపోవును. రక్తష్ఠీవిసన్నిపాతము వెళ్ళునదినిజము. కంఠకుబ్జగ
సన్నిపాతము గొంతుక గట్టిగాబట్టుకొని ప్రాణము దీసివేయును. అభి
న్యాసన్నిపాతము మహా ఆపత్తును జెంది హతమైపోవును. విష్ణుకును
ఈశ్వరునకును ఈ యేడు సన్నిపాతములు సాధ్యము కానివి అని విష్ణుమూ
ర్తి బైరాగితో విశదముగా బలికినాడు.

21 శీతాంగము.

సీ. శీతాంగసన్నియు శీఘ్రంబ వినుడయ్య యతిపైత్యదేహమై యలరుచుండు
వాంతిగల్గుచునుండు వడిగ మూర్ఛిల్లియు వదలకుండగ చాల వదలకుండు
వేసిన కాళ్ళుయ్యు వేసిన ట్లేయుండు నెక్కిళ్ళు వచ్చుచు నెడపకుండ
గుతికలో శ్లేష్మము కుటిలమైయుండును దాహము నెగరోజు దగ్గుచుండు

గీ. వీనులకు మాటలేమియు వినగరావు। హరిహరాదుల కీసన్నియలవి కాదు
పక్షమగునాటికీరోగి ప్రాణివిడుచు। విష్ణుభైరాగితోఁ జెప్పె విశదముగను.

తా. శీతాంగసన్నిపాతములకుండు గుణములు శరీరము శీతలమ
యి యుండును. వాంతి వెళ్ళుచుండును. మూర్ఛగలిగియుండును. వణ
కుచుండును. కాళ్ళు చేతులును ఏలాగు వేసిన వి ఆలాగేయుండును. ఎక్కి
ళ్లు వేగముగా వచ్చుచుండును గొంతుకలో శ్లేష్మము కదలకుండ
నుండును. దాహముగలిగియుండును. ఎగరోజును దగ్గుగలిగియుండును
చెవులకు మాటలు వినరాకుండును. హరిహరాదులకు ఈసన్నిపాతము

అలవికాదు. పదునేను రోజులనాటికి యీరోగి ప్రాణము చాలించును అని విష్ణుమూర్తి బయిరాగితో విశదముగాఁ బలికినాడు.

22 అంతకము.

సీ. అంతకసన్నియు నాశ్చర్యమువినుండి కాయంబునెప్పటి కాంతినుండు
సందుసందులనొప్పి చాలగనుండును కాళ్ళుతీపులు వెట్టు ఘనముగాను
ఒడలు చీదరదోఁచు సూపికయుండదు తరుచుచాంచల్యము దగులుచుండు
తంద్రగలుగుచుండు తాపంబువచ్చియు మలముబంధించియు మందముగను
గీ. కనులు పుసిగట్టి నీరొగిగారుచుండు। హరిహరాదులకీసంధి యలవికాదు
పదిదినమ్ముల కీసంధి ప్రాణివిడుచు। విష్ణుబయిరాగితోఁ జెప్పె విశదముగను.

తా. అంతక సన్నిపాతమునకుండు గుణములు- ఎప్పటివలెనే కాంతిగలిగియుండును. కీళ్ళసందున చాల నొచ్చుచుండును. కాళ్ళు మిక్కిలిగా తీపెత్తుచుండును. ఒడలుచీదరమైఓపిక లేకమనస్సు చంచలమగుచుండును. తంద్రగలిగియుండును. తాపముగలిగి యుండును. మలబద్దముచేసి మందముగానుండును. నేత్రములు పుసిగట్టినీరుగారుచుండును. హరిహరాదుల కీసన్నిపాతము అసాధ్యము పదిరోజుల నాటికి యీరోగిప్రాణము చాలించును. అని విష్ణుబయిరాగితోఁ బలికెను.

23 రుగ్దాహము.

సీ. రుగ్దాహసన్నియు రూఢిగావినరయ్య దాహంబుబుట్టియు దగ్గుచుండు
మతిభ్రమమోహించు మరిమరియేద్చును కుత్తుకెండెననుచు కుములుచుండు
నెక్కిళ్ళచేతను బొక్కుచునుండును పిచ్చిమాటలు పేలుచుండు
మలమూత్రములురెండుమలినముగజరుగు నొసటరొమ్మున చెమ్మటనలుచుండు
గీ. జాముకొకరీతిగానుండు జాడ్యములను। హరిహరాదులకీసంధియలవికాదు
వింశతిదినంబులకురోగి విడుచుప్రాణి। విష్ణుబయిరాగితోఁ జెప్పె విశదముగను.

తా. రుగ్దాహసన్నిపాతమునకుండు గుణములు దగ్గును దాహమును గలిగియుండును. మతిభ్రమచేతను మోహించి మరిమరియేడ్చు

చుకంఠము ఇగురుచున్నదని దుఃఖపడుచుండును. ఎక్కిళ్ళు విస్తారము చేతను బాధపడుచుండును పేలాపములు పేలుచుండును. మలము మూత్రము మందముగా జరుగుచుండును నోసటను రొమ్మునను చెమట యోడుచుండును. జామునకు ఒక్కొక్కరీతిగా సంకటముండును. హరిహరాదులకీసన్నిపాతము అసాధ్యమని యిరవయి రోజుల నాటికి యారోగిప్రాణములు చాలించుచునని విష్ణుమూర్తి బైరాగితో విశదముగా బలికినాడు.

24 భగ్ననేత్రకము.

సీ. భగ్ననేత్రపుసంధి బాగుగావినరయ్య కళ్ళువాచియుచూపు గానకుండు
నేత్రముల్ నీరును నెరిగ్రమ్మచుండును పెక్కుమాటలుచాల పేలుచుండు
కంపరమొందుచు కలవరింపుచునుండు కన్నులుమూసియు కలతపడును
అక్రమవాక్యములాడుచునుండును మూత్రమువిడుచుచు మూల్గుచుండు
గీ. అంతకంతకుజాడ్యము నధికమగును। హరిహరాదులకీసన్ని యులవికాదు
ఏడుదినములకీరోగి యెడలుప్రాణి। విష్ణుబైరాగితోబల్కె విశదముగను.

తా. భగ్ననేత్రపు సన్నిపాతమునకుండు గుణములు, నేత్రములువాచి చూపు కనుపించకుండ నుండును కనులనీరు కారుచుండును. శరీరము కంపరము కలవరింతలును కలిగియుండును. నేత్రములుమూసికలతపడును. అక్రమపుమాటలు ఆడుచుండును అల్పాచమూనము చేయుచు మూల్గుచుండును. రోజునకు రోజు సంకటము అధికముగా అవును, హరిహరాదులకు ఈసన్నిపాతము అసాధ్యమని యేడు రోజులకు యీరోగి ప్రాణము చాలించునని విష్ణుమూర్తి బైరాగితో విశదముగా బలికియున్నాడు.

25 రక్తకేష్టకము.

సి. రక్తకేష్టపుసన్నిరాణించువినుండయ్య మూర్ఛచేవడిగను మూల్గుచుండు
తనుచుగారక్తము తలవాకిటగనడు నాసికవెంటను నడచుచుండు

ఘర్మము మాటలును కొన్ని ప్రబలత బలుకును ఎక్కిళ్ళు వాంతియు నెడలుచుండు
తీవ్రపుజ్వరమును ద్రిప్పను తిక్కయు వెసను నూరిగురును విస్తరించు
గీ. ఇన్ని గుణములు దీనిని విడువకుండు। హరిహరాదులకీసన్ని యలవి కాదు
పదిదినమ్ములకీరోగి ప్రాణివిడుచు। విష్ణుబైరాగితో బల్కె విశదముగను.

తా. రక్తేష్టి సన్నిపాతమునకుండు గుణములు మూర్ఛపోవుచుండును. మూలుగుచుండును. విస్తారముగా నోటివెంబడి ముక్కువెంటను రక్తము వెళ్ళుచుండును. అబద్ధములాడుచుండును. ఎక్కిళ్లును వాంతులును వెళ్లుచుండును. త్వరితమయిన ఉష్ణమునుతిప్పును, తిక్కనునోరిగురును విస్తారముగానుండును. హరిహరాదుల కీసన్నిపాతము అలవికాదనియు, పదిరోజులనాటికి యీరోగి ప్రాణము వదలునని విష్ణుబైరాగితోపలికెను.

20 కంఠకుబ్జము.

సీ. కంఠకుబ్జము సన్ని గతిమీరువినరయ్య మెడయు కుదియఁబడు మెదలకుండ
కడుపులో గుంజ్రించు కంపర మొందుచు వడిగ వడిగ వాంతి వచ్చుచుండు
వేగముగా చాల వెడలు నెక్కిళ్ళును తల నొప్పి చేతను తరచు నేడ్చు
కనుల నీళ్లును గారు కాయంబు తీవ్రమై మూర్ఛచే మెదలక మణిగియుండు
గీ. దాహమడుగుచునుండును దగ్గుచుండు। హరిహరాదులకీసన్ని యలవి కాదు
పరగ పదమూడు రోజుల ప్రాణివిడుచు। విష్ణుబైరాగితో బల్కె విశదముగను.

తా, కంఠకుబ్జక సన్నిపాతమునకుండు గుణములు. మెడకుదియబడి మెదలకుండగనుండును. గర్భములో గుంజ్రింపు చేతను శరీరము గగుర్పొడుచుచుండును. తరచుగా వాంతి వెళ్ళుచుండును. ఎగరోజును మిక్కిలి ఎక్కిళ్ళువచ్చును. శిరస్సునొప్పిచేతను రోదనము చేయుచుండును నేత్రముల వెంట నీళ్ళు కారుచుండును. శరీరము తీపుతీయుచుండును. మూర్ఛపడి మెదలకుండ నుండును. విస్తారము దాహము పుచ్చుకొనుచుండును. దగ్గు గలిగియుండును. ఈసన్నిపాతము హరిహరాదులకు

అలవికాదని పదమూడు రోజులనాటికిప్రాణముతీసివేయునని విష్ణుబై రాగితో విశదముగా బల్కినాడు.

27. అభిన్నకము.

సీ. అభిన్నసన్నిదౌ నాగతిని నరయ్య తాపంబుతంద్రయుఁ దగిలియుండు
నిస్సత్వదేహమై నిద్రపాపుచునుండు మందఁబుబుట్టియు మణిగియుండు
అతికష్టపడుచుండు నతిరోజుచుండును దృష్ణాతిశయమునఁ దేలుచుండు
దోషజ్వరముతోడ దొరుచునుండును దేహంబు నొప్పిచేఁ దెరలుచుండు

గీ. శ్వాసగలుగుచునుండు నిశ్వాసములును । హరిహరాదులకీసన్నియలవి కాదు
పక్షమగునాటికీరోగి ప్రాణివిడుచు । విష్ణుబయిరాగితో బల్కె విశదముగను.

తా. అభిన్నక సన్నిపాతమునకుండు లక్షణములు. తంద్ర కలిగి యుండును. దేహమునిస్సత్తువై నిద్రయధికము గానుండును. మందముగా మాటలాడుచుండును. మిక్కిలి యెగరోజుచేతను కష్టపడుచుండును. ఆకలి అతిశయము చేతను తూలుచుండును. దోషజ్వరము చేత దొరలుచుండును. శరీరమునొప్పిచేయుచుండును. శ్వాసలును నిశ్వాసలును, వచ్చుచుండును. హరిహరాదులకీ సన్నిపాతము అలవికాదని పదునేనురోజులనాటికి యీరోగి ప్రాణముచాలించునని విష్ణుమూర్తి బయిరాగితో విశదముగాఁ బలికినాడు.

వ. ఈయేడుసన్నిపాతములు అసాధ్యములని వైద్యులెఱుంగునది.

28 వాతజ్వరనిదానము.

సీ. వాతజ్వరంబును వరుసగావినరయ్య నల్లగాముఖమును నలరుచుండు
తిమ్మిరిగల్గియు తీటతానుచునుండు దాహమధికముఁగ త్రాగుచుండు
సన్నపుచెమటలు సర్వాంగమునసుండు పెదవులు నెండియు వేలుచుండు
మలముఁ బంధించియు మందమైయుండును చక్కగా జ్వరమును జరుగుచుండు

గీ. మలమునల్లగఁబడుచుండు మందముగను । విడుచుమూత్రము తెల్లగావిస్తరించు
మాటలు సమమ్ములైయుండునుంచిగానః । విష్ణుబయిరాగితోఁబల్కె విశదముగను

తా. తాపజ్వరమునకుండు గుణములు_ముఖము నల్లబారియుండును. తిమ్మిరిబారియుండును, తీటగలిగియుండును. దాహము విస్తారముగా పుచ్చుకొనుచుండును. సన్నపుచెమట దేహమంతకలిగియుండును, పెదవులు ఆరి పగిలియుండును, విరేచనము బంధించి మందగతిగానుండును, జ్వరముగలిగియుండును, విరేచనము నల్లగా వెళ్లుచుండును. అల్పాచమానము తెల్లగాపడుచుండును. మాటలు మంచిగానేమాట్లాడును అనివిష్ణుమూర్తి బయిరాగితో విశదముగాబల్కినాడు.

29. పిత్తజ్వరలక్షణము.

సీ. పిత్తజ్వరగుణము ప్రియముగా వినరయ్య అతిసారమును నిద్రయలసటయును
పచ్చనైమెర్రనై పడుమూత్రమలము వక్రపుమాటలు వదరుచుండు
దాహమధికముగ వాగుచునుండును ముందు వాంతియు వెనక మూర్ఛవచ్చు
మనుజులజూచియు మదపుమాటలుబల్కు నూరుచేదైయుండు నోరు వాడు
గీ. పసపుఛాయను నేత్రముల్ పరగుచుండు। పెద్దమాటలు తెరుచుగా ప్రేలుచుండు
హస్తమును నాభితీవ్రమై యాడుచుండు। విష్ణుబయిరాగితో బల్కె విశదముగను.

తా. పిత్తజ్వరమునకుండుగుణములు. అతిసారమును, నిద్రను, అలసటను కలిగియుండును. మూత్రమును, మలమును, నెఱ్ఱగానైన, పచ్చగానైనపడును. చెడుగుమాటలు ఆడుచుండును దాహముమిక్కిలిపుచ్చుకొనును, ముందు వాంతి వెనుకమూర్ఛయునువచ్చును. ప్రజలనుజూచి మదించినమాటలు ఆడును. నోరు చేదును ఎండియుండును నేత్రములు పసుపుఛాయగానుండును పెద్దమాటలు ఆడు చుండును. చేతులయందునునాభియందును త్వరితముగా ఆడుచుండును. అనివిష్ణుమూర్తి బయిరాగితో విశదముగాబల్కినాడు.

30. కఫజ్వర లక్షణము.

సీ. కఫజ్వరంబును మీరుకరుణతో వినరయ్య అన్నంబు తెల్లగా నమరియుండు.
దేహంబుబలియును తెలియకయుండును. కాసయు శ్వాసయుం గలిగియుండు

అరుచిగుణమ్ములు నావలింతలుబుట్టు తిక్కయు తీటయు తిరుగకుండు
కంఠంబులోనొప్పి కలవరింపులుగల్గి పుసికట్టి కన్నుల పొనుకుచుండు
గీ. తెలుపుబారిన మలమూత్రముల తెఱంగు। నాలుకపైనీళ్లునెప్పుడు నడచుచుండు
హీనస్వరమునునైయుండు హిక్కయుండు। విష్ణుబైరాగితో జెప్పె విశదముగను

తా. కఫజ్వరమనగా శ్లేష్మజ్వరము దీనిగుణములు ముఖముతెల్లగానుండును. శరీరముయొక్క చలిని యొఱుఁగకయుండును కాసలును శ్వాసలును కలిగియుండును అరుచిగుణమును ఆవలింతలును కలిగియుండును తిక్కయు తీటయు వదలకుండ నుండును గొంతులో నొప్పియు కలవరింతలును కలుగును నేత్రములు పుసికట్టి పుణికింతలుగలిగియుండును తెల్లని మలమును మూత్రమును పడుచుండును నాలుకమీదనీరు కారుచుండును స్వరహీనమైయుండును. హిక్కగా నుండును అనివిష్ణుబైరాగితో విశదముగా బల్కినాడు.

34 భూతజ్వరనిదానము.

సీ. భూతజ్వరంబును బుధులార వినరయ్య వెఱ్ఱిమాటలబలుక వెతలనొంచు
అన్నంబుపైచాల యాపేక్షపడుచుండు వీవనపైకనల్ విరిసియుండు
పాడుచునాడుచు పనినిద్రబోవుచు పరిపరివిధముల బలుకుచుండు
విరివైనజ్వరముచే విడువక పుణుకుచు అపసవ్యములుకొన్ని యాడుచుండు
కేకవేయుచునుండును కెవ్వుమనుచు। పరువులెత్తగ బోవును పట్టుకొన్న
పళ్ళుగొరుకుచునుండును పతముగను। విష్ణుబైరాగితోబల్కె విశదముగను.

తా. భూతజ్వరమునకుండు లక్షణములు వెఱ్ఱిమాటలాడును. వెతలబడును భోజనముమీాద కోరికగానుండును. నేత్రములుపెద్దవిగా విరిసియుండును పాటలుపాడుచు ఆడుచునిద్రబోవుచుండును అనేకములుపలుకులుపలుకుచుండును. విస్తారమయినజ్వరము చేతనుపుణికింతలు ఆడును. అపసవ్యపుమాటలు ఆడును కెవ్వుకెవ్వునకేకవేయుచుండును పట్టుకొన్నగాని పరుగెత్తబోవును దంతాలు కొరకును అనివిష్ణుమూర్తి బైరాగితో విశదముగా బల్కినాడు.

32 అజీర్ణజ్వర నిదానము.

సీ. లలిన జీర్ణజ్వర లక్షణము వినుడి డగ్గుత్తికనుపడి దగ్గుచుండు
ఎక్కిళ్ళు వాంతియు నెడలుచునుండును వడిగాను జ్వరమును వచ్చుచుండు
గడియగడెకు కడుపు గట్టిగా నొప్పును దీపనలేకను దిగులుపడును
పలుమారు వచ్చును పరిపరి విధముచు తేన్పు కాళ్ళుతీపులు చాల ఘనము జెందు

గీ. మలము కొద్దిగ జరుగును మందముగను । గట్టుగుట్టుగనుండును గర్భమందు
ఇన్ని గుణములు దీనికి నెడలకుండు । విష్ణుబయిరాగితో బలెక్కె విశదముగను.

తా. అజీర్ణజ్వరమునకుండు లక్షణములు వెక్కివెక్కి పడుచు దగ్గుచుండును ఎక్కిళ్ళును వాంతులును వెళ్ళుచుండును. కడుపులో గట్టుగట్టుమనుచుండును ఇటువంటిగుణములు ఈయజీర్ణమున కుండునని విష్ణుమూర్తి బయిరాగితో విశదముగా బల్కినాడు.

33 అభిఘాతజ్వర నిదానము

సీ. పురములో వైద్యులు పూజ్యులు వినరయ్య పెద్దరోదనగాగ పేర్చుచుండు
పని చేయవలసిన పడిపడి నడచిన నభిఘాతజ్వరము ననుసరించి
దానికి గుణములు దాహవిదాహముల్ చెమట దేహంబున జరుగుచుండు
అస్వస్థతంబు లెప్పుడు నాడుచుండును కాయమెల్లను నొప్పి కలుగుచుండు

గీ. వనితమీదను భ్రాంతియు వదలకుండు । శీతలాన్నము మీదను చింత చేయు
గుణముహీనము నైయుండు గురుతులేక । విష్ణుబయిరాగితో బలెక్కె విశదముగను

తా. అభిఘాతజ్వరమునకుండు లక్షణములు మిక్కిలి యేడ్చినను పనిచేసియలసినను దురుసుగా నడచినను అభిఘాతజ్వరము అనుసరించును. దాహమును విదాహమును దేహమంతట చెమట గలుగును. కల్లలాడుచుండును. శరీరము నొచ్చుచుండును స్త్రీలమీద కోరిక యుండును. చల్దిఅన్నముమీద వాంఛయుండును. గుర్తెరుగక బుద్ధిహీనము గలుగును. అనివిష్ణుబయిరాగితో విశదముగా బలికినాడు.

34 ద్వంద్వజ్వర నిదానము.

సీ. త్వరగాను వినుడయ్య ద్వంద్వజ్వరగుణంబు చలియును జ్వరమును సంభవించు
కాళ్ళు చేతులు పట్టి కట్టినట్లుండును కరపాదములకును గల్గుమంట

అతిసారము చేసి యతినిద్రపోవుచు ముఖముఁ గడుపు కాళ్లు మునుఁగ వాచు
దేహంబు తెల్లనై దేహంబు పులకించు నపథ్యములు చేయు నావలించు
గీ. తలనొప్పియుఁ దాపంబు తరచు నుండు। కడుపు కుట్టుచు నుండును కష్టపడును
గోళ్లు రెప్పల రక్తముల్ గొట్టిపోవు! విష్ణు బైరాగితో బల్కె విశదముగను.

తా. ద్వంద్వజ్వరగుణములు చలియు నిద్రయు అధికముగానుండును కాళ్లును చేతులును బట్టి కట్టివేసినట్టుగా నుండును కాళ్ళుచేతులు మంటలుగా నుండును. అతిసారమును నిద్రయు కళ్లును ముఖమును కడుపును కాళ్లును వాచును. శరీరము తెల్లగా పాలియుండును దేహము పులకరించుచుండును అవక్రపుచేష్టలు చేయుచుండును ఆవలించును. తలనొప్పియు తాపము విస్తారముగా నుండును గర్భము కుట్టుచుండును కష్టపడుచుండును, గోళ్ళును కను రెప్పలను రక్తము లేకయుండును అని విష్ణుమూర్తి బైరాగితో విశదముగా బల్కినాడు

35 అపథ్య దోషములు.

సీ. అరయు నపథ్యంపు టవలక్షణ వినుడి వేదనబడుచుండు వెతలబడుచు
రొమ్ము మంటయుఁ బొంచు రోదన సేయుచు దబ్బర లాడుచు దగ సెపమును
మూర్ఛలం ద్రయుఁ గల్గి మూల్గుచు నుండును ప్రళయపు పలుకులు ప్రబలముగను
అక్రమమాటలు నాడుచు నుండును కడుపు నొచ్చుచు నుండు గట్టిగాను
గీ. ఇన్ని గుణములు దీనికి నెడవకుండు। దోషలక్షణములపథ్య దోషమనుచు
నేరుపరచియు నౌషధ మియ్యవలయు। విష్ణు బైరాగితో బల్కె విశదముగను.

తా. అపథ్య దోషలక్షణములు వేదనపడును వెతలపడును రొమ్ములోమంటచేత నేడ్చును అబద్ధములు ఆడును దగగలిగి యుండును మూర్ఛగలుగును ప్రలాపపుమాటలు విస్తారముగా జెప్పును కడుపునొచ్చును. ఇటువంటిగుణములు అన్ని దీనికుండును ఇది అపథ్యదోషలక్షణమని నిర్ణయము జేసి ఔషధమిచ్చునది అని విష్ణుమూర్తి బైరాగితో విశదముగా బల్కినాడు.

ఇది బైరాగి చేసిన ధన్వంతరివిజయమునందు ద్వితీయాశ్వాసము.

శుభమస్తు.

ధన్వంతరి విజయము.

తృతీయాశ్వాసము.

౩౬ నవరత్నములకు అధిపతులు.

సీ. నవరత్నములకుఁ బ్రభువులను వినరయ్య పద్మరాగముప్రీతి భానునకును
సొంపుముత్యముల్ సోమునకుఁ బ్రీతిమున్న పగడముల్ ప్రీతిమనుభౌమునకును
ఘనమైన బుధునకు గరుడపచ్చ ప్రీతి పుష్యరాగము గురువునకుఁ బ్రీతి
భాసురవజ్రముల్ భార్గవునకుఁ బ్రీతి నిజముశనికి బ్రీతి నీలములును
గీ. రమణవైడూర్యములు ప్రీతి రాహువునకు । కేవలముప్రీతి గోమేధికేతువునకు
రత్నములు తొమ్మిదింటికిఁ బ్రభువులనుచు। విన్నబయి రాగితో బలెక్రా విశదముగను

తా. నవరత్నములకు అధిపతులు పద్మరాగమునకు సూర్యుడు ముత్యములకు చంద్రుడు పగడములకు అంగారకుడు గరుడపచ్చలకు బుధుడు పుష్యరాగములకు బృహస్పతి వజ్రములకు శుక్రుడు నీలములకు శనైశ్చరుఁడు వైడూర్యములకు రాహువు గోమేధికములకు కేతువు ఈనవరత్నాలకు అధి దేవతలు.

37 నవరత్నాలకు శుద్ధి.

సీ. పూజితంబయినట్టి పుష్యరాగమునకు సులవనీళ్లసుశుద్ధి యుత్తమంబు
అనువైన పగడంబు ఆవుపాలనుశుద్ధి నీరసమ్మున నీలమునకు
తక్కోలరసముతో తగమౌక్తికముశుద్ధి వరికడుగున శుద్ధివజ్రమునకు
మాదీఫలరసాన మంచిగోమేధిక శుద్ధి గావించిన సుఖమునిచ్చు
గీ. ఘనతవైడూర్యములశుద్ధి కరకతాడి। పచ్చలకు చల్లతో శుద్ధి పాటియవును
నిజము మాణిక్యములశుద్ధి నిమ్మపండ్ల। విన్నబయి రాగితో బలెక్రా విశదముగను.

సీ. పాలతుత్తము సన్నపాటిగుడ్డను గట్టి సున్నపునంటచే శుద్ధివచ్చు
మాయూరతుత్తము మంచిపెరుగున నూరి యుడికించి యార్చిన నుత్తమముగు
మణిశిలయనునది మంచిదిగాఁదెచ్చు జమిలిగుడ్డను గట్టి జతనముగను
గోమూత్రము కొంత క్రొత్తకుండను బోసి మణిశిలపుల్లను మరగఁగట్టి

గీ. కుండలోనంచులోనిది గూర్చి మరియు। మూడుదినములు యంత్రాన ముదముమీర
వండినను శుద్ధివచ్చును వాటముగను। విష్ణుబైరాగితోఁబలెన్ విశదముగను.

తా. పాలతుత్థము సన్నపాటిగుడ్డను మూటఁగట్టి సున్నపునీళ్ళతో వండిన శుద్ధియగును. మైలతుత్థము పెరుగుతో నూరి యుడికించిన శుద్ధియగును. మణిశిల జమిలిగుడ్డనుకట్టినమూట గోమూత్రము క్రొత్తకుండలో పోసి మణిశిల పుల్లనుగట్టి కుండలో నంచులోనిది కూర్చి మూఁడుదినములు డోలాయంత్రమున వండిన శుద్ధియగును.

13. పాదరసశుద్ధి.

సీ. పాదరసమ్మును పాటించి వినరయ్య కందదుంపరసంబు కలగరాకు
వావిలజిల్లేడు వజ్రవల్లిరసమ్ము కలినీళ్ళునుసిరిక కరక తాడి
రాజవృక్షరసంబు రాతిసున్నపునీరు చిత్రిదొగ్గలిపసుపు బత్తిపెరుగు
కరిధూపమును నిమ్మ గలిజేరురసముల నొక్కొకరసముతో నొక్కజాము.

గీ. నూనిగుడ్డను వడపోసి నూనుగాను। సప్తదోషంబులును పోయి చల్లగాను
ఔషధంబుల పాళ్లకు హర్షమనుచు। విష్ణుబైరాగితోఁబలెన్ విశదముగను.

తా. పాదరసము శుద్ధిచేయు ప్రకారము—కంద దుంపరసమును, గుంటకలగరాకు రసమును, వావిలాకురసమును, జిల్లేడు పాలును, నల్లేరురసమును, కలినీళ్ళను, ఉసిరికకాయరసమును, కరక్కాయలరసమును, తాడికాయల రసమును, రేలాకు రసమును, రాతిసున్నపు నీళ్ళను, చిత్తికూరరసమును, దొగ్గలికూర రసమును, పచ్చిపసుపురసమును, గేదెపెరుగును, కరిదూపమును, గలిజేరురసమును, నిమ్మపండ్ల రస

మును ఈచెప్పిన రసములను ఒక్కొక్క జామునూరి గుడ్డనువడపోసిన నేదుదోషములుపోయి చల్లగానుండును. ఔషధముల పాళ్ళకు హర్షముగానుండును.

44 తాళకము శుద్ధి.

సీ. పత్రితాళకమును పరిశుద్ధివినరయ్య సచ్ఛన రేకులింపలరజేసి
ఆరేకులన్నియు నటికలోపల బెట్టి అవిఁగలోఁపంచితమమరబోసి
పదమూఁడుజాములు పటిమగా మంటచే చక్కగా శుద్ధియౌ సరసముగను
శుద్ధి యౌనొకరోజు సున్నములోవండ జంబీరరసమున జాముశుద్ధి

గీ. ఔషధపుపాళ్ళకిదియును నందియుంచు। శుద్ధిగలిగిన జనులకు సుఖమునిచ్చు
శుద్ధిగాకున్న రోగుల సుఖముచెడును। విష్ణుబైరాగితోఁబల్కె విశదముగను.

తా. తాళకము రేకులుగావలిచి అవికుండలోఁబెట్టిపంచితముపోసి పదమూడుజాములు పటిమగా మంటవేసిన అనుకూలమయినటువంటి శుద్ధియవును. ఒకదినము సున్నపునీళ్ళతోనువండశుద్ధియవును. నిమ్మపండ్లరసమున నొకజాముపుడికించిన శుద్ధియవును. ఔషధములలోనికి అనుకూలముగానుండును. శుద్ధియయినతర్వాత శుభమునిచ్చును. శుద్ధిగాకున్నపక్షమున సుఖముచెడిపోవును. అనివిష్ణుమూర్తిఁ బైరాగితోఁ విశదముగా జెప్పినాడు.

45. గంధకశుద్ధి.

సీ ఘనులారవినరయ్య గంధకశుద్ధియు కలినీళ్ళ కలబందకలగరాకు
ఆవుపాలునుఘృత మద్దరసమ్మును మొగలిగజ్జెరు మునుమోదుగయును
ఇన్నిరసంబులు నివిచట్టిలోఁబోసి చట్టిమీదను బట్టనర్ధికట్టి
గంధకముపొడిగ గట్టిగానూరియు గుడ్డపైబోసియు నూర్మితోను

గీ. బొగ్గునిప్పులు బోరుసులోఁపోసిమరియు। చట్టిమీఁదనుబెట్టిన చక్కగాను
పచ్చజొన్నలరీతిని జారుననుచు। విష్ణుబైరాగితోఁబల్కె విశదముగను.

తా. గంధకము శుద్ధిచేయు ప్రకారము కలిపీళ్ళను, కలబందయు, గుంటకలగరాకురసమును, అవుపాలును, ఘృతమును, అడ్డసరము, గలిజేరు, మొగలిరసములును, మునుమోదుగరసమును ఈరసము లన్ని ఒకచట్టిలోబోసి ఆచట్టిమీదను బట్ట వాసెనగట్టి బొగ్గునిప్పును బొరుసులోబోసి చట్టిమీదను బెట్టిన పచ్చిజొన్నలవలె కుండలోనికిదిగును. అమృతసిలగంధకమవును.

46 తామ్రశుద్ధి.

సీ. రాగిరేకులు వేసి రంగుగా గాల్చియు నులవనీళ్ళను ముంచి యుంచవలయు
తరువాత దీసియు తరుచుగాఁ గాల్చియు మత్స్యాక్షి రసమున మరల ముంచి
తీసి కాల్చియు నది తింత్రిణీరసమున మున్నూరు గాల్చియు ముంచవలయు
ఏడుమారులు గాల్చి యెమ్మెచల్లను ముంచ శుద్ధిగలుగును నిది శుభము నిచ్చు
గీ. అదియుఁ దగశుద్ధి గాకున్న హాని వచ్చు । బుద్ధిమంతులు నెవ్వరైన భూమిలోన
సరసముగ జేయుడీరీతి చక్కఁగాను । విష్ణుబైరాగితోఁ బలెక్క విశదముగను.

తా. రాగిరేకులు ఎఱ్ఱగాఁగాల్చి ఉలవనీళ్ళను ముంచి తరువాత దీసి తరుచుగా కాల్చి పొన్నగంటి రసములోముంచి తిరుగ దీసి కాల్చి చింతాకుపసరులో మున్నూరుముంచి యేడు మారులు కాల్చి ఏడు మారులు పులిచల్లలోముంచిన శుద్ధియవును. ఈతామ్రముశుద్ధిగాకపోయిన హానివచ్చును గనుక చక్కగ పయినిచెప్పిన ప్రకారము శుద్ధిచేయవలసినది.

47 పంచలవణశుద్ధి.

సీ. లవణమ్ము సైంధవలవణమ్ము కలితోడ మర్దించియార్చిన మంచిశుద్ధి
సౌవర్చలవణమ్ము సరసనాగోమూత్రమున శుద్ధిపొందును ముదముమీర
లక్ష్యంబుగల బిడాలవణంబు చల్లచే మర్దించి యెండింప మహిమగలదు
గలిజేరు రసమున కాచలవణము గలిపియెండించిన గలుగుశుద్ధి

గీ. తిం(త్రిణీపత్రరసమును దీసితడిపి । ముఖ్యముగ వేచ శుద్ధి సముద్రలవణ
పంచలవణాలశుద్ధి యీపగిదిననుచు । విష్ణుభయిరాగితోఁ జెప్పె విశదముగను.

తా. సైంధవ లవణము కలిబోసినూరిన శుద్ధియవును. సౌవర్చ లవణము గోమూత్రముననూరి యార్చిన శుద్ధియవును. బిడా లవణము పులిచల్లతో మర్దించి యెండించిన శుద్ధియవును. చింతాకురసమునదడిపి సముద్రలవణము వేచిన శుద్ధియవును. అయిదులవణముల శుద్ధులు నీరీతిగా జేయవలెను.

48 గుగ్గిలముశుద్ధి.

సీ. వినరయ్యమీరలు విమలహా సున్నపు నీళ్ళను మదిఁచి నేర్పుగాను
ఆవుపంచితమును నరటిసానయుఁగల్పి కుండలోఁబోసియుఁ గూర్మితోడ
యం(త్రానఁ దగరెండు యాములుబ్వఁడించి చల్లార్చినను శుద్ధిచక్కగాను
సారిదిగుగ్గిలమును కరకతాడి రసాన నరగడెనూరియు ననుభ్రగాను
గీ. ముద్దగాఁజేసి గుడ్డనుమూటగట్టి । నాల్గుగడియలువండిన నయముగాను
శుద్ధివచ్చును జనులకు సుఖముననుచు । విష్ణుబైరాగితోఁ బలెక్రె విశదముగను.

తా. విమలము శుద్ధిజేయు ప్రకారము. గుగ్గిలము సున్నపునీళ్ల నునూరి ఆవుపంచితమును, అరటిచెట్టురసమును, కలిపి ఈ మూడురసములును కుండలోపోసి యీవిమలము మూటగట్టి పుల్లనువ్రేలాడగట్టి కుండలోమీదనుంచి దోలాయంత్రమున రెండు జాములు వండి చల్లార్చిన శుద్ధియగును. ఈగుగ్గిలము కరకతాడికాయలరసమున అరగడియ నూరి అవిముద్దచేసి గుడ్డను మూటగట్టి నాలుగు గడియలువండిన శుద్ధమై మానవులకు శుద్ధినిచ్చును.

49 1 ఇంగువశుద్ధి 2 యవక్షారశుద్ధి, 3 సజ్జాక్షారశుద్ధి 4 సజ్జాకారశుద్ధి. 5 గజపిప్పళ్ళశుద్ధి.

సీ. కలిసజ్జాక్షారము కలిపిమదిఁచిన నంతలోశుద్ధియానారె నేసి
మొరడావు కడుగుతో యవక్షారమునునూరి తడిపియార్పిన శుద్ధితప్పకుండ

సజ్జకారముశుద్ధి చనుబాల నూరియు నీడ నార్చినశుద్ధినిజముగాను
గట్టిమూసలోన గజపిప్పలిని వేసి వేచినశుద్ధియు వేగమవును
గీ. ఆరయనరవిందరసమును నమరఁదీసి । యింగువయుజాము నూరిన నింపుశుద్ధి
శాస్త్రసమ్మతమిదిమీరు సల్పుడనుచు । విష్ణుబైరాగితోఁబల్కె విశదముగను.

తా. కలితోను సజ్జాక్షారము కలియనూరి ఆర్చిన శుద్ధియౌను. యరడప్పకడుగుతోను యవక్షారము తడిపి యార్చినశుద్ధియౌను సజ్జాకారము చనుబాల నుడికించిన శుద్ధియవును గజపిప్పళ్ళుమూకుళ్లో వేసి వేయించిన శుద్ధియవును తామరాకు రసముదీసి యింగువ జామునూరిన శుద్ధియవును ఇదిశాస్త్రసమ్మతమయినది.

50 బంగారముశుద్ధి.

సీ. బంగారుశుద్ధిని బాగుగా వినరయ్య పెలిగారముసుగల్పి వేగఁగరిగి
యెమ్మెరేకులుజేసి యెఱ్ఱమరదవండ నలదియునదియును నగ్నినార్చి
యారేకులుగడిగి యావుపాలనుజాము నుడికించఁగా జాలయుత్తమమవు
నుడికించవలె వెనఁబ్రామలవ నీళ్ళుజాము పటిమగానుడికించి పంచితమున

గీ. కలిసినొకజాముడికినను గట్టిగాను । కల్మషముబాసి కనకము కాంతివచ్చు
నెవరు నీరీతిచేసిన నెన్నికనుచు । విష్ణుబయిరాగితోఁ బల్కె విశదముగను.

51 సూతకభస్మము.

సీ. బడబాగ్నిమూలను పటికదుత్తూరము కలబందహేరండ కటుకత్రయము
ఆవాలునుప్పును నార్ద్రకాకసౌవీరమును వీటిలో సూతము విడవలయు
కల్వమ్మునందుబెట్టి కలియంగమర్దించి కుప్పియుగాఁ జేసికుండలోన
సాముద్రికముబోసి సరగుననదిబెట్టి మీఁదసాముద్రంబు మిన్నజేసి
కుండపైమూకుడు కుదురుగాఁజేసియు గుడ్డమన్నుజుట్టి గురిగజుట్టి.

గీ. బాగుగాపొయిమీఁద భాండముఁబెట్టియు పదిజాములునుమంట ప్రబలఁజేసి
శీతలంబునఁదీసి శీఘ్రముగను దట్టి చుట్టుమట్టాపదరగ సారిదిజేసి

గీ. బట్టదీసిన పైకుండబట్టియుండు । తెల్లగాభస్మమైయుండు తేజమెసంగ
సూతభస్మంబుచేసెడి సూటియిదియు । విష్ణుబయిరాగితోఁబలెక్క విశదముగను

తా. చిత్రమూలముపేరును, పటికయు, ఉమ్మెత్తవేరును, కలబందయును, ఆముదపువేరును, శొంఠి, పిప్పలి, మిరియాలును, ఆవాలును, ఉప్పును, అల్లమును, సౌవీరమును, వీనిఅన్నిటిలోను, పాదరసమునూరి కల్వములో ఉంచి మర్ధించి కుప్పెజేసి కుండలో ఉప్పుపోసి ఆపైని ఈకుప్పెపెట్టి ఆమీదను ఉప్పుపోసి కుండమీదమూకుడుకుదురుగా జేసి గుడ్డజుట్టి మన్ను చుట్టు మెత్తి యీకుండ పొయిమీద బెట్టి పదిజాములు మంటబెట్టి చల్లారిన తర్వాతతీసి కుండ అంచు చుట్టుమన్ను విప్పివేసి కుండమీద మూకుడుతీసిన మూకుడును పట్టుకొనియుండును.

52 రసభస్మగుణము.

సీ. పారదభస్మము పటిమజెప్పెదనయ్య శొంఠిపొత్తుగజేసి సొంపుగాను
అగ్నిరసంబున నదిగడెమదించి అయిదుపూటలు దినుఁడౌషధమును
సప్తదినమ్ములు చప్పిడిచేసియు నెనిమిదింటను నుప్పుదినఁగవలయు
పక్షంబు నీరీతిపథ్యంబుజేసిన వాతగుల్మములను వాయువులను

గీ. మూర్ఛగళరోగశూలలు మూత్రకృచ్ఛ్ర। గండమాల నుకుష్ఠముల్ కడకుఁదొలఁగు
కడుపునొప్పులు మాన్పును కఫమునడఁచు। విష్ణుబయిరాగితోఁబలెక్క విశదముగను.

తా. పాదరసము యొక్క గుణము. శొంఠి యీ భస్మములో వేసి చిత్రమూలపు రసమున ఒకగడియనూరి అయిదురోజులు పుచ్చుకొని యేడురోజులు చప్పిడిఅన్నము తినవలయును. ఎనిమిదవ రోజున ఉప్పువేసుకొనవలెను పదునేనురోజు లీలాగున పథ్యము జేసిన వాతగుల్మములును, వాయువులును, మూర్ఛరోగములును, గళరోగములును, శూలలును, మూత్రకృచ్ఛ్రరోగములును, గండమాల రోగములును, కుష్ఠరోగములును, కడుపునొప్పులును మానును. కఫములణఁగును.

53. అభ్రకభస్మము.

సీ. వైద్యులందఱుమీఁద వినగా వినరయ్య యభ్రకంబులు నాలుగవనిలోన
అందు నాల్గిట నొక్కఁ డమృతంబుసరివచ్చు కృష్ణాభ్రకంబును గూర్చితోను
రాతిరోటనదియు రజముగ దంచియు కలిపోసి కాచిన గలుగుశుద్ధి
కలువంబున నిడియు కలితోడ మర్దించి సూకుడులో బెట్టిమూతగప్పి
మూఁడు పుటమ్ములు ముదమొప్పఁగా వేసి యదియాకుపాలతో నసురనూరి
గజపుటంబులు మూఁడు గట్టిగా వేసియు నరక్షీరము చేత నార వేసి

గీ. కుంజరాశన రసమునఁ గూర్చిమూఁడు। మఱి మునులవలనీళ్ళను మరల నాఱు
నిన్ని పుటముల భస్మము నింపుగాను। ఔషధంబుల నిడవచ్చు హర్షముగను

తా. వైద్యులందఱు వినవలసినది. భూమియందు నాలుగు అభ్రకములుగలవు. ఇందులో అమృతముతోసమానమయినది కృష్ణాభ్రకము. ఆయభ్రకమును రాతిరోటనువేసి చూర్ణముగాదంచి కలిపోసి ఉడికించిన శుద్ధియవును ఇదకల్వములో పెట్టి కలితో మర్దించి మూఁకుడులో బెట్టి పయినమూకుడుగప్పి కలినినూరియది మూఁడుపుటములు వేసి తరువాత జిల్లేడుపాలతోను రావిచెక్కరసాన నూరి మూఁడుపుటములు వేసి మఱ్ఱియూడలరసాన నూరి మూఁడుపుటములువేసి యులవ నీళ్ళనూరి మూఁడుపుటములువేసి యిన్నిరసములచేతను పుటములు వేసిన యుత్తమయి భస్మమవును. ఔషధమువాడుకకు అనుకూలముగానుంచ వచ్చును. ఈ తీరున వేసినభస్మము బహుశ్రేష్టమవును.

54. సింధూర భస్మము

సీ. అభ్రక సింధూర మది చేయువిధమును విఁడయ్య చెప్పెద పెద్దలార
కలబంద కానుగ గలిజేరుసర్పాక్షి పొన్నగంటి సుగంధి పాలువుమీఱ
పుష్టవు పెన్నేరు దూలగొండియునుప్పి కారుమునుగనల్ల కలువదుంప
భూతాలసి పలాశముండులుభృంగియు నేలగుమ్మడియూష నేలతాడి

వావిలడ్డసరంబు వాకుడునుగదంబ జెముడు జంబునునిమ్మ క్రమముగాను
ఒక్కొక్కరసముతో నొక్కొక్కదినమును మర్దించిపుటముల మరలగ వేయ
అభ్రకసింధురంబవు నద్భుతమ్ముగ సురలకు సుధయెట్లో సులభముగను

గీ. జనులకమృతంబునిదియును జగతిలోన। నిదియు భక్షించువారికి నిహముపరము
మృత్యుభయమునుదప్పించు ముదమునిచ్చు। విష్ణుబైరాగితోఁబల్కె విశదముగను.

తా. అభ్రకసింధూరముచేయు ప్రకారము చెప్పెదను కలబందను, గానుగను, గలిజేరను, సర్పాక్షిని, పొన్నగంటిని, సుగంధిని, మష్టిపురసంబును, పెన్నేరును, దురదగొండియు, నుప్పిరసమును, కారుములగాకును, నల్లకల్వదుంపలును, భూతులసియు, మోదుగయు, గంటకలగరయు, బోడసరమును, నేలగుమ్మడియు, నేలతాడియు, వావిలియు, అడ్డసరమును, వాకుడును, కడిమి, జెముడును, నేరేడును, నిమ్మరసమును, ఒక్కొక్కరసమును ఒక్కొక్కదినము మర్దించి ఒక్కొక్కపుటము వేసిన అభ్రకసింధూరమవును. దేవతలకు అమృతము ఎటువంటిదో మానవులకు ఈ యభ్రకసింధూరము అటువంటిది. మృత్యుభయము దప్పించి సంతోషము నిచ్చును.

55. ఉక్కుభస్మము.

సీ. ఉత్తమమైనట్టి యుక్కురాపిడిజేసి పరగనానైనుజాము వండవలయు
జలములతోఁగడ్గి జాముపెండలోఁ బెట్టి నల్లతుమ్మరసమ్మున నొగిబోసి
అదినాల్గుగడియలు నమరవండియునార్చి తీసివేగంబున దివ్యముగను
జంబువృక్షరసాన జాముసేపుడికించి మదియించియెండించి మరలదాని
ఆమలకరసాన నరజామునుడికించి యొగినూరియెండించి యున్నదాని
తింత్రిణీరసముతో దినుగంగనుడికించి యెండించియుడికించి యొనరగవేగ
ములగతోనూరియు ముదముతో నెండించి గోమూత్రమున గాచి గొప్పగాను

గీ. మూకిటనుబెట్టి యామీద మూతగప్పి। గజపుటము వేసి నట్లైన గట్టిగాను
భస్మమైయుండు నిదియును భాసురముగ। విష్ణుబైరాగితోఁబల్కె విశదముగను.

తా. ఉత్తమమైన ఉక్కు రాపిడిగాఁగోసి సూనెతో నొకజామువండించి అది నీళ్లుపోసి కడిగి ఒకజాము ఎండించి నల్లతుమ్మ రసముపోసి నాలుగుగడియలువండి ఆరించి అదితీసి నేరేడురసాన జాముడికించి యెండించి మరల దానిలో నుసిరికాయరసాన నాల్గుగడియలుడికించి నూరి యెండించి చింతాకురసాన తిరుగనుడికించి యెండించి మర్దించి యిది ములగాకురసాననూరి యెండించి గోమూత్రాననుడికించి యిది మూకుట్లోపెట్టి ఆపైన మూకుడుగప్పి గజపుటము వేసిన మిక్కిలి ప్రకాశమానముగా నుండును.

56. ఖడ్గభస్మము.

సీ. ఖడ్గభస్మంబును కల్వంబులో బెట్టి వినరానిరసమున విడియనూరి
అదిబిళ్లలనుజేసి యార్చియూకిటబెట్టి ఆర్నొక గజపుట మమర వేసి
తిప్పతీగెరసను తీసిమర్దించియు పుటములేడిటువేయ బొల్పుగాను
ఆపుపంచతమున నరలేక తెగనూరి యెండించిపుటములు నేడువేయ
దుష్టపాకురసాన దరుసుగా నూరియు నార్చిపుటము వేయ నైదురెండు
అరక్షీరముతోడ ననువుగమర్దించి గజపుటములు నేడు గాఁగజేసి
యిక్షురసమ్మున నిదినూరిబిడువక వడి గజపుటములు వరుస నేడు

గీ. ఇన్ని పుటములువేయగా నినునికాంతి। అవును లోహంబు మిక్కిలి యందముగను
జనములీరీతిలోహంబు సలుపుడనుచు। విష్ణుబైరాగితో బల్కె విశదముగను.

తా. కటారికోసిన రాపిడిభస్మము కల్వానబోసి జెముడుకాడల రసాననూరి అది బిళ్ళలుచేసి మూకుట్లోపెట్టి యేడు గజపుటములువేసి తిప్పతీగరసాన నేడుపుటములువేసి దుష్టపాకురసముననూరి ఆర్చి యేడు పుటములువేసి జిల్లేడుపాలతో నేడుపుటములువేసి చెరుకు ఆకు రసాన నేడుపుటములువేసి నిమ్మపండ్లరసాన నేడుపుటములువేసి యిన్నిపుటములును నీలాగున వేసిన సూర్యకాంతి వచ్చును. ఈచందముగ లోహము అగును.

57. బంగారుభస్మము.

సీ. బంగారురేకులు బలుపుగా వేయించి భస్మము చేయుట బాగుగాను
మాదీఫలరసాన మరిరసభస్మము గడియమర్దించియు గట్టిగాను
బంగారురేకుల బట్టించి వత్తుగా మూసలో బెట్టియు మూతగప్పి
గొప్పపిడకలతోడ గొప్పపుటము వేయ బంగారుభస్మమౌ భాసురముగ.

గీ. ప్రజలు నీభస్మముం దిన్న బ్రబలముగను। రాజ్యమును సిరియు సంపద రాజసమును
గట్టిగా నెవరు జేసిన గల్గు ననుచు। విష్ణుబయిరాగితో బలెక్క విశదముగను

తా. బంగారుపల్చని రేకులుగా వేయించి మాదీఫల రసముతో మంచిరసభస్మము నూరి యీరేకులకు వత్తుగా పట్టించి మూసలో నుంచి మీద నమూసమూసి ఆవుపేడపిడకలతోను గొప్పపుటము వేసిన బంగారము రేకులు భస్మమగును. మానవులీభస్మమును పుచ్చుకొనిన రాజ్యమును, సిరిసంపత్తును గలుగును.

58. కాంతభస్మ యోగము.

సీ. కాంతపురాళ్ళను కాల్చి పుల్లనిచల్ల ముంచిన శుద్ధియౌ మదము మీర
గంధకమరపాలు కాంతంబులో పెట్టి కొండపిండియు గొమ్ము గోరివిడాకు
ఆస్ఫోటరసమును నాకిరిశుకంబును నిమ్మపండ్లరసాన నింపుగాను
ఒక్కొక్క రసముతో నొక్కొక్క జాము నూరి మూసను బెట్టి లోరమగను

గీ. నైదుపుటములు వేసిన మోదముగను। కాంతభస్మము నైయుండు ఘనతమిగుల
నౌషధంబుల నిడుటకు నలవిపడును। విష్ణుబయిరాగితో బలెక్క విశదముగను.

తా. కాంతపురాళ్ళు అనగా సూదంటురాళ్ళు ఎఱ్ఱగా కాల్చి పులిచల్లలో ముంచిన శుద్ధియవును. కాంతములోన గంధకము అరపాలు పెట్టి కొండపిండియాకు రసమును, కొమ్ముగోలిమిడాకు రసమును, జిల్లేడు రసమును, మోదుగరసమును, నిమ్మపండ్ల రసమున్ను, ఒక్కొక్కరసముతో నొక్కొకజాము మదిఁచి మూసలో బెట్టి అయి

దుపుటములు వేసిన భస్మమయియుండును ఔషధములలోనికి అనుకూలమయియుండును.

59. కాంతసిందూరరసము.

సీ. కాంతభస్మమునోన గల్పి హింగుళమును సమము రెండును జేసి సరసముగను
మర్కటరసమున మర్ధన జేసియు నెఱ్ఱమన్నున మూస యొండ జేసి
యామూసలోనుంచి యాపైన మూసియు నెఱ్ఱపంకము పొత్తి యొసగ నార్చి
గజపుటంబులు మూడు ఘనముగా వేసిన బాలసూర్యునిఁబోలి భాసురముగ

గీ. కాంతసింధూరమవు నయ్యఘనుల కిది ము। నేలకలవంగ దాల్చిని యేకముగను
గల్పి శర్కరతో దిన్న కాంతివచ్చు। విష్ణుబయి రాగితో బలె కవిశదముగను.

తా. కాంతభస్మమును ఇంగిలీకమును సమముగా జేర్చి దూలగొండరసాన మర్ధించి యెఱ్ఱమన్నుమూస జేసి యెండించి ఆమూసలోనిది యుంచి యాపైన మూతమూసి యెఱ్ఱబురద రాచి యార్చి మూడు గజపుటములు వేసిన పొద్దుపొడుపును బోలినటువంటి ప్రకాశమానమైన కాంతిగలిగిన సింధూరము ఘనులయినవారికియాలకులును, లవంగములును. దాల్చినిచెక్కయు నేకముగానూరి కలిపి యీయౌషధమునుపంచదారతో నిచ్చిన వారికి చాలకాంతిగలుగును.

60 తాళకభస్మము.

సీ. తాళకభస్మంబు ధవళితంబగురీతి తెలిసినయది మీకుఁ దెల్పువాఁడ
నిమ్మపండ్లరసాన నిజతాళకమ్మును బింకముగానూరి బిళ్ల జేసి
అపమార్గక్షారము నశ్వత్థక్షారము కల్పి కుండను బోసి గట్టిగాను
ఆక్షారములమధ్య నాబిళ్లనుంచియు చుట్టును మన్నింతలమూరుగట్టి
కుండను పొయిమీఁదకుదురుగానుంచియు మూఁకుడొకటిపైన మూతగప్పి
పదిజాములు సమంట పటిమతో వేసిన తేటయౌ భస్మమై తేజరిల్లు
తోడభస్మము వెన్నతో దిన్న యపుడు జ్వరములన్నియు వేగ జరుగుచుండు

గీ. రోగములు బారిపోవును రోజులందు । వాతపైత్యము కుష్ఠముల్ వదలుచుండు
తాపములు శాంతిజాడ్యముల్ తంద్రగుణము । విష్ణుబైరాగితోబలెక్క విశదముగను

తా. తాళకభస్మము తెల్లగా నగు ప్రకారము. తాళకమునిమ్మ పండ్లరసమునమూరి బిళ్ళచేసి ఉత్తరేణిబూడిదను, రావికఱ్ఱలబూడిదను రెండునుకలిపి కుండలోఁబోసి ఆబూడిదలమధ్యను ఈబిళ్లనుంచి చుట్టునుచూరుగా కట్టడమును, ఆకుండ పొయిమీదనుంచి పయిన మూకుడు మూసి పదిజాములు గాఢాగ్నినుంట పేసిన తెల్లగా భస్మము ప్రకాశించుచుండును. ఈభస్మము వెన్నపూసనుకలిపి పుచ్చుకొనినజ్వరములన్నియు జడిసిపోవును. రోగములుపారిపోవును. రోజుగుణములు మాను ను వాతమును, పైత్యము ను, కుష్టమును వదలి పోవును. తాపమును శాంతిజాడ్యమును, తంద్రగుణములును వదలిపోవును.

61 కాంశ్యశుద్ధి

సీ. కంచుశుద్ధినిమీరు గట్టిగావినరయ్య చింతాకుపసరున శీఘ్రముగను
పదిమార్లుగాల్చియు పసరులోముంచిన కంచుశుద్ధియగును గడియలోన
కంచుతోసమమును గంధకమును పెట్టి యర్కక్షీరముతోడ నదియునూరి
ఆకంచురేకుల కారారఁబట్టించి వజ్రమూసను వేసి వరుసగాను
గీ. సప్తపురములు వేసిన సరసముగను। భస్మమై యుండు మూసలో భాసురముగ
ఔషధంబులపాళ్ళకు నమృతమిదియు। విష్ణుబైరాగితోబలెక్క విశదముగను.

తా. చింతాకుపసరు బొరుసులోబోసి పదిమార్లు ఈకంచురేకులకాల్చి పసరులోముంచినకంచు శుద్ధియవును. గడియలో కంచురేకులకు సమముగా గంధకముపెట్టి జిల్లేడుపాలనునూరి యీరేకులకు ఆరారగపట్టించి యేడుపురములువేసిన అది ప్రకాశమానమయిన భస్మమవును. ఔషధములపాళ్ళకు ఆకృతిస్వరూపమయి యుండును.

62. కంచుభస్మయోగము.

సీ. కంచుభస్మము రస గంధక దరదము లివినాల్గుసమముగ నింపుచేసి
ఆశ్వద్థమోదుగ హంసపాదియుజంబు దూలతామరనల్ల తుమ్మనిమ్మ

ఒక్కొక్క రసముతో నొక్కొక్క దినమును నూరి యాననునిడి తోరముగను
ఆరనొక్కపుటమ్ము సమగంగ వేసిన బాలసూర్యునిమించు భాసురముగ
గీ. కంచుసిందూరమవునయ్య ఘనులుబొగడ। అల్లమనుపాన మౌషధ మద్దిగెత్తు
అనుదినంబును దిన్నను నఘము బాయు। విష్ణుబైరాగితో బల్కె విశదముగను.

తా. కంచుభస్మమును, రసమును, గంధకమును, ఇంగిలీకమును. ఇవినాలుగు సమముజేసి రావిచెక్క రసమును, మోదుగచెక్కరసమును, హంసపాదియాకు రసమును, నేరేడుచెక్క రసమును, దూలదామరరసమును, నల్లతుమ్మరసమును, నిమ్మపండ్ల రసమును, ఒక్కొక్క రసముతో ఒక్కొక్కదినముమదించి మూసలోనుంచి యేడుపుటములువేసిన బాలసూర్యునిమించినటువంటిసింధూరమవును. కంచుసింధూరము ఇది శ్రేష్టమని అధికులు సంతోషింతురు. అల్లపురసానుపానము జేసి అద్దిగెత్తు ఔషధము నిత్యమ్ము ఈ భస్మముతిన్న వారికి పాపముపరిహరించి పోవును.

63. వంగనాగముశుద్ధి.

సీ. వంగనాగముశుద్ధి వరగెడుభస్మము అజమూత్రమునుచల్ల యావుపాలు
నలవనీళ్లను నూనె యుస్త్రియాకురసాన నుడికించినను శుద్ధి యుత్తమమవు
పత్రితాళకమును పాలాశరసమున నూరి రేకుల రాచి తోరముగను
మూకుడులో బెట్టి మూతమూకుడుగప్పి పుటమొండు వేయుడీ పొల్పుగాను
గీ. సాంగశీతలమునదీసి చక్కగాను। పాళ్లకును భస్మమునను చం బాటియగును
అరయవింశతిమేహము లంతరించు। విష్ణుబైరాగితో బల్కె విశదముగను.

తా. వంగము సీసము శుద్ధిభస్మ ప్రకారము ఏలాగంటే మేకపంచితమును మజ్జిగయు ఆవుపాలును ఉలవనీళ్లును నూనెయును ఉస్త్రియాకురసమును వీట్లచేతను ఉడికించిన శుద్ధియగును. ప్రత్తితాళకమును మోదుగచెక్కరసమునునూరి తగరపురేకులకునిండ రాచి మూకుడులోపెట్టి పైన మూకుడుమూతగప్పి ఒకపుటమువేసిన భస్మమవును. చల్లారినతర్వాత తీసిన ఔషధముపాళ్లకు అనుకూలముగా నుండును. ఇరువదిమేహములకు పెట్టవచ్చును.

64. వంగసింధూరము.

సీ. వంగసింధూరము వరుసమీకెఱిగింతు అజమోదకసముస నడ్డసరము
బోడసరమ్ములు బోసిమర్దించియు తమలపాకురసాన తరచినూరి
ప్రమిదలోఁబెట్టియు ప్రమిదమీద యగప్పి నాలుగుపుటములు నయముతోడ
వరుసగా వేసిన వంగసింధూరమా జనులెవ్వరు రుదిన్న జాడ్యములును

గీ. మూత్రకృచ్ఛ్రము మేహముల్ మూలవ్యాధి। తాపమునరక్త కాసయుతంద్రగుణము
ఇన్ని రోగంబులకునిది యీయుడంము। విష్ణుబైరాగితోఁబలెక్రు విశదముగను.

తా. తగరము సింధూరముచేయు ప్రకారముచెప్పెదను వాము అడ్డసరమును బోడసరమును బోసి మర్దించి తమలపాకు రసానమర్దించి ప్రమిదలోఁబెట్టి పైనిమూసి నాల్గుపుటములు వేసినదిది వంగసింధూరము. ఇది యెవరుపుచ్చుకొన్నను జాడ్యములుమూత్రకృచ్ఛ్రరోగములును మేహరోగములును, మూలవ్యాధులును, తాపములును రక్తకాసలును తంద్రగుణములును ఇన్ని రోగములకును ఇది యియ్యవచ్చును.

65. రజితభస్మయోగము.

సీ. వెండియురేకులు వేయించిపలుచగాఁ బోటుకాకరరసము దగఁదీసి
ఆరేకులన్నియు నారసమ్మునఁగాల్చి ముంచినశుద్ధియౌ నంచితముగ
కాకమాక్షికమును గల్వంబులోఁబెట్టి యర్కక్షీరముతోడ నరయనూరి
యారేకులనిండ నంటించియార్చియు మూకుడులోఁబెట్టి మూతగప్పి

గీ. గజపుటమున పుటమును గట్టిగాను। వేసినను వెండిభస్మమౌ వేగముగను
అద్దిభక్షింపుచున్నను నఘుమబాయు। విష్ణుబైరాగితోఁబలెక్రు విశదముగను.

తా. వెండిరేకులు పలుచగా వేయించి పోతుకాకరదుంప రసము దీసి, ఆరేకులన్నియు ఆరసములోపల ముంచికాల్చిన శుద్ధియవును. కాకమాక్షికము జిల్లేడుపాలతో నూరి, ఆరేకులను పట్టించి, ఆర్చి మూ

కుడులోనుంచి మహాతగప్పి గజపురమువేసిన భస్మమవును. ఈవెండి భస్మమును దినిన పాపములుపోవును.

66 శుద్ధిజేసినగంధకము పుచ్చుకొనుప్రకారము.

సీ. పార్వతీవీర్యము పరిశుద్ధిగాజేసి త్రిఫలము లేలకుల్ త్రికటుకములు
గట్టిగానూరియు గంధకమునఁగల్పి యరతులమ్మునుగాఁగ మాద్దుజేసి
అనుదినంబును నాజ్యమనుపానములనిది యనుభవించఁగవలె మాషణముగను
పప్పునన్నము నేయి పాలును పెరుగును పలుచనిచారును పథ్యమిదియు
గీ. మండలము సేవజేసిన మానవులకు। కుష్టువ్యాధులురోగముల్ కూలిపోవు
నాయురారోగ్యమైశ్వర్య మధికమనుచు। విష్ణుబైరాగితోఁబల్కె విశదముగను.

తా. గంధకమును పరిశుద్ధిని జేసి కరకకాయలు, తాడికాయలు, ఉసిరికపప్పును, ఏలకులును, శొంఠి పిప్పలి మిరియములును ఇవి యన్నియు చూర్ణముచేసి గంధకములోగలిపి రోజునకు అరతులమువంతున రేపుమాపును నిర్ణీతముచేసి నిత్యమును నేతితో అనుపానము చేసికొని పుచ్చుకొనవలెను. పప్పు, అన్నము, నేయి, పాలు, పెరుగు, పలుచని చారును పథ్యము. నలుబదిరోజులు ఈలాగున పుచ్చుకొనిన వారికి కుష్ఠురోగములు మానును. ఆయువును, ఆరోగ్యమును, ఐశ్వర్యమును, అధికమవునని విష్ణువు బయిరాగితో స్పష్టముగాఁ జెప్పినాడు.

ఇది బయిరాగి చేసిన ధన్వంతరి విజయమునఁ
దృతీయాశ్వాసము. శ్రీ. శ్రీ. శ్రీ.

శుభమస్తు.

ధన్వంతరివిజయము.

చతుర్థాశ్వాసము.

67 సూతికాభరణము.

సీ. తాళకము వసనాభి తామ్రము మణిశిల పార్వతీంద్రియమును పారదమును
అమృతవంగములోహ మభ్రనాగంబును హేమటంకణ కాంతహింగుళములు
శొంఠిపిప్పలిమిర్య సోపు నేపాళము తారభస్మము నీలి తప్పిటమును
శంఖతుత్థక్షార జాజీఫలంబులు మత్స్యకూర్మమయూర మనుజమకరి
ఛాగశార్దూలము దశవిధ చేదుల సమభాగములుగూర్చి సంఖ్యతోను
కల్వంబులోనుంచి ఘనమేఘనాదము చిత్రార్ద్రజంబీర శీతులనిచి
అయిదుపూటలు నూర నమృత మవుచు మాషమాత్ర ప్రమాణము మాత్రిగొనిన

గీ. శూచికా వాత సర్వాంగ శుష్క వాత। పక్షవాతము తాపముల్ పారిపోవు
సూతికాభరణమ్మిది శుభముకలది। విష్ణుభైరాగితోఁ బల్కె విశదముగను.

తా. తాళకమును, వసనాభియు, తామ్రభస్మమును, మణిశిలయును, గంధకమును పాదరసమును, గరళమును, తగరభస్మమును, లోహమును, అభ్రకభస్మమును, సీసభస్మమును, బంగారపుభస్మమును వెలిగారమును, కాంతభస్మమును, ఇంగిలీకమును, శొంఠిపిప్పలిమిరియములును, నేపాళములును వెండిభస్మమును, నీలిమందును, సత్తుభస్మమును, శంఖభస్మమును మయిలతుత్తమును యవాక్షారమును, జాజీకాయలును, చేప చేదును, తాబేటి చేదును, నెమలి చేదును, మనుష్యుల చేదును, మొసలి చేదును, మేక చేదును, పెద్దపులి చేదును, చెవులపిల్లి చేదును, దున్నపోతు చేదును, ఇవి యన్నియు సమభా

గములుచేసి కల్వములోనుంచి నేపాళిచెక్క రసమునను, చిత్రమూల పురసమునను, అల్లపురసమునను, నిమ్మపండ్లరసమునను, తులసిరసమునను, ఈయయిదురసములతో అయిదుదినములుమర్దించినఅమృతముతో సమానమగును. మినపగింజంత మాత్రపుచ్చుకొనిన సూచికావాయువులును, శుష్కవాతములును, సర్వాంగవాయువులును, పక్షవాతములును, పారిపోవును, ఇది సూతికాభరణము.

68. వాతరాక్షసము.

సీ. తామ్రలోహ సువంగతారభస్మ సువర్ణ భస్మముల్ పాల్గు నభ్రకము మఱియు
కాంతగంధకములు కఫరి నేపాళముల్ సమముగా గూర్చియు చక్రగాయ
కల్వములోనుంచి కటుకత్రిరసముల మర్దించి కుప్పెనమరగబెట్టి
సగసంబుగాకుప్పె చట్టిలోపలబెట్టి యిసుకచుట్టునబోసి యిష్టముగను
పదునారుగడియలు పక్వంబుగావండి దేహానుపానంబు తెలివినొంది

గీ. అడ్డిగెత్తునుపూటకు నమరసిడిన। వాయురోగంబులన్నియు వదలిపోవు
శోభలును కాసశూలలు సొంపులగుచు। వాతరాక్షసమిదియును వాడిగలది
విష్ణుభైరాగితోబలెక్క విశదముగను.

తా. తామ్రభస్మమును, తగరభస్మమును లోహభస్మమును, వెండిభస్మమును, బంగారుభస్మమును, పాదరసమును, కర్పూరమును, ఇంగిలీకమును, సింధూరమును, అభ్రకభస్మమును కాంతమును, గంధకమును, పాలతుత్తమును, నేపాళశొంఠి, పిప్పలిమిరియాలును, రసము దీసి మర్దించి గాజుకుప్పెలోనుపెట్టి కుప్పెకుండలోపెట్టి కుప్పెచుట్టు యిసుకబోసి పదునారుగడియలువండి దేహము అనుపానము గుర్తెరిగి ఔషధము అడ్డిగెత్తుపూటకిచ్చిన వాయురోగములు మానును శోభలును కాసలును శూలలును మానును వాతరాక్షసము ఇదిమహావాడిగలది.

69 ఆనందభైరవి

సీ. చక్రనిహింగుళ చనుబాలనుడికించి పాళ్లురెండును బెట్టి పగిదిగాను
శుద్ధిజేసినయట్టి శూద్రనాభియుపాలు పండుటంకన మొక్కపాలు నల్ల
మిరియాలు నొకపాలు మేలుగా జేరిచి జాజిఫలముపాలు చక్కగాను
నెమ్మికల్వమునను నిమ్మపండ్లరసాన మర్దించిమాత్రలమరగజేసి
గీ. మూడుదినములునిచ్చినముదముమీఱ। కడుపునొప్పులుగ్రహణులుకఫములడగు
బలిమిగలిగించు నానందభైరవమున। విష్ణుబైరాగితోజబల్కె విశదముగను.

తా. ఇంగిలీకము చనుబాలనుడికించి ఆదిరెండుపాళ్ళు శుద్ధిజేసిన శూద్రనాభిపాలు, శుద్ధిజేసిన వెలిగారమొకపాలు, నల్లమిరియము లొకపాలు, జాజికాయఒకపాలు ఇవియన్నియు కల్వములోబోసి నిమ్మపండ్లరసమున నొకదినము మర్దించి మాత్రలుచేసి దినత్రయము ఈయౌషధము పుచ్చుకొనిన కడుపునొప్పులును, గ్రహణి రోగములును మానును.

70 సన్నిపాతభైరవి.

సీ. బంగారురేకులు బరగెడుతాళక మొకపాలుబెట్టిన నొప్పుగాను
పార్వతివీర్యము పాలుకుబెట్టియు సూతంబునొకపాలునూటిగాను
మూడుపాళ్లను నాభి ముదమొప్పగాబెట్టి యెఱ్ఱనిమణిశిల యేకపాలు
పొంగినటంకణంబుపొసగ నొకపాలు నిన్నిటికి సమమ్ముహింగుళమును
నెమ్మిశుద్ధినిజేసి నిమ్మపండ్లరసాన రెండురోజులునూరిరేయుబవలు
ఓమంపురసమున నొకరోజు మర్దించి యగ్రాన జాను సేవమరవండి
పూటకుచిన్నము పుచ్చుకొనుచునున్న దగ్గునుహిక్కయు తాపములను
గీ. కడుపుతలనొప్పలనుమాన్పు కఫములణచు। విషమజ్వరము బుదోషములిరిగిపోవు
సన్నిపాతముభైరవి సంధులణచు। విష్ణుబైరాగితోజబల్కె విశదముగను.

తా. బంగారుతో సమానమయినటువంటి తాళకము ఒకపాలు వుంచి గంధకము ఒకపాలు పెటి పాదరసము ఒకపాలు, మూడుపాళ్లు

నాభీయుంచి, మణిశిల ఒకపాలు, పొంగించిన వెలిగారము ఒకపాలు వీనిఅన్నింటిమెత్తు నింగిలీకముంచి యివియన్నియు కల్వములో నుంచి నిమ్మపండ్లరసాన రాత్రింబవళ్ళు రెండురోజులు నూరి చిత్రమూలా రసాన ఒకదినముమర్దించి ఒకజాము డోలాయంత్రానవండి ప్రూట ప్రూటకు చిన్నముబౌషధము పుచ్చుకొనిన దగ్గును, హిక్కయును, తలనొప్పియు, తాపమును, కడుపునొప్పులు మానును. కఫ రోగములును, విషమదోషజ్వరములును, మానును ఇదిసన్నిపాతభైరవి.

71. షడ్గుణము.

సీ. ఒకపాలు సూతము నొకపాలుసీసము నొకపాలుగంధక మొప్పగాను
మూఁడుమూఁడును పాళ్లు ముదమొప్పఁగాఁజేసి కల్వానమర్దించిగట్టిగాను
కుప్పెలోఁబోసియు కుప్పెకుండను బెట్టి యిసుక చక్రాఁగజుట్టి యెసఁగఁజేసి
కుండపొయిమీఁదను కుదురుగానిల్పియు గడియగడియకు నుత్క్రమముగాను
వేయషడ్గుణమది వేగమునయియుండు శీతలమునదీయ శీఘ్రముగను
ఔషధంబును దీసియల్లపురసముతో కుప్పెగాఁజేసియుఁ గూర్మితోడ
కన్నెకోమలిపొడి కలియఁగఁబోసియు నావునేతనునది యడ్డిగెత్తు

గీ. అనుభవించినవ్యాధులు హతములౌను। చర్దిరోగముక్షయలు శ్లేష్మములుమొదలు
ఉబ్బుపాండువులుదరము లుండవెఱచు। విష్ణుభైరాగితోబల్కె విశదముగను.

తా. ఒకపాలు పాదరసము. ఒకపాలు సీసము. ఒకపాలు గంధకము, ఈమూడును మూడుపాళ్ళుచేసి కల్వములోనుంచి మర్దించినచూర్ణము గాజుకుప్పెలోబోసి కుప్పెకుండలోబెట్టి యిసుక కుప్పెచుట్టుబోసి కుండ పొయిమీద బెట్టి పదిగడియలు మిక్కిలిగ్గామంటబెట్టిన షడ్గుణమై యుండును. చల్లారినతరువాత కుప్పెతీసి చిట్టగొట్టి ఔషముతీసి అల్లపు రసాన నూరి కుప్పెచేసి యీఔషధములో కన్నెకోమలిచూర్ణముకలిపి ఆవు నేతిని అనుపానముజేసి, అడ్డిగెత్తుఔషధముఅనుభవించినవ్యాధులుహరించిపోవును. చర్దిరోగములు, క్షయరోగములు. శ్లేష్మ రోగములు, ఉబ్బు పాండువును, ఉదరములు మొదలయినరోగములుమానును.

72 సూతాదిలోహము.

సీ. దరదపారదలోహ తామ్రిభ్రిసింధూర కర్పూర కాంతము గంధకమును
కరకకాయపొడిని గల్పియుపాలును అన్ని రసంబుల నదియుదినము
అల్లపురసమును ననుపానమునుజేసి ప్రూటకు చిన్నము పుచ్చుకొన్న
అన్ని వ్యాధులబట్టి హతమునుజేయును దేహమారోగ్యమై తేజరిల్లు
గీ. అమరులందరికమృతమై యబ్బినట్టి। లిలను సూతాదిలోహము నిట్లుజేయు
మూలరోగంబులకునిది మూలమనుచు। విష్ణుబైరాగితోబలెక్క విశదముగను.

తా. ఇంగిలీకమును, పాదరసమును, లోహమును, తామ్రిభస్మమును, అభ్రికభస్మమును, సింధూరమును, కర్పూరమును, కాంతమును, గంధకమును, కరకకాయలచూర్ణము ఒకపాలుగల్పి చిత్రిమూలపురసానగల్పి అల్లపురసమున అనుపానముజేసి ప్రూటకు చిన్నమెత్తుఔషధముచొప్పున పుచ్చుకొనిన అన్నిరోగములు కొట్టివేయును. దేహము ఆరోగ్యముగా కాంతిగల్గియుండును దేవతలకు అమృతమువంటిది. ఈ భూమియందు సూతాదిలోహము అని విష్ణుమూర్తిబైరాగితో జెప్పెను

73 వైష్ణవీరసము.

సీ. వసనాభిదెచ్చియు వెసపాలుగానుంచి యింగిలీకముపాలు నిడగవలయు
కటుకరోహిణిపాలు కటుకత్రికములును నగ్నిరసమునూరియదినంబు
ఒకజాముయంత్రిన నునరంగవండిన వైష్ణవీరసమవు వయినముగను
అడ్డిగెత్తుమాత్ర లమరంగజేసియు రేబవల్ మాత్రలురెండువేయు
గీ. విష్ణుకాంతకషాయము వీటిలోన। ఆరునొకరోజుమాత్రిలు హద్దుచేసి
పుచ్చుకొన్నను రోగము బూనవెరపు। విష్ణుబైరాగితోబలెక్క విశదముగను.

తా. వసనాభియొకపాలును ఇంగిలీకము ఒకపాలును, కటుకరోహిణి ఒకపాలును, శొంఠి పిప్పలి మిరియాలును ఇవి యన్నియు చిత్రిమూలరసానమర్దించి ఒకజాముడోలాయంత్రినవండిన వైష్ణవీరసమవును. అడ్డిగెత్తుమాత్రిప్రమాణముచేసి రేపు ఒకటి మాపుఒకటి రోజున

కు రెండేసిచొప్పున విష్ణుక్రాంతకషాయముతో నేడురోజులుహద్దుచేసి యిచ్చిన నానారోగములు వెరచును.

74 మేహాంతక రసము.

సీ. ముత్యభస్మంబును ముందుగానొకపాలు పగడభస్మమురెండు పాళ్ళునుంచి
తామ్రభస్మంబును తగమూడుపాళ్ళును నాగభస్మంబున నాల్గుపాళ్ళు
అమరగాఁదగులోహ మైదుభాగంబుల కాంతమారును పాళ్ళు క్రమముగాను
ఆరొక్కభాగము నభ్రసింధూరమ్ము వంగమెన్మిదిపాళ్ళు వరుసగాను
కల్వములోనుంచి కర్పూరరసమున నుప్పిబూరగ చెరుకు స్త్రీరసము
అయిదుదినంబులు ననువుగామర్దించి పూటకడ్డిగయెత్తుపుచ్చుకొన్న
వాతంబు శ్లేష్మంబు పైత్యంబు మరిపాండుక్షయరోగములును నాశంబునొందు
గీ. మూత్రకృఛ్రిలు మేహముల్ మూర్ఛమొదలు । సకలవ్యాధులు మానంగఁజాలి
యుండు మేటిమేహాంతకరసమ్ము మేలునిచ్చు । విష్ణుబైరాగితోఁ బల్కెవిశదముగను.

తా. ముత్యాలభస్మము ఒకపాలు పగడభస్మము రెండుపాళ్ళు తామ్రభస్మము మూడుపాళ్ళు నీసభస్మమునాల్గుపాళ్ళు లోహముఅయిదుపాళ్లు కాంతము ఆరుపాళ్లు అభ్రకసిందూరము ఏడుపాళ్లు, తగరభస్మము యెనిమిదిపాళ్ళు, ఇవి అన్నికల్వములోవుంచి కర్పూరరసము ననూరి ఉప్పిరసమును, బూరుగరసమును, చెరుకురసమును, ఉస్త్రి ఆకు రసమును ఈ అయిదురసములమర్దించి పూటకు అడ్డిగెత్తు ఔషధము పుచ్చుకొనిన వాతమును, పైత్యమును, శ్లేష్మమును, వణకు రోగములును పాండురోగములును, క్షయరోగములునుపోవును మూత్రకృఛ్రి రోగములును, మేహరక్తరోగములును, మూర్ఛలును సమస్తరోగములును, మానునటువంటి అధికారములుగలదు, ఈమేహాంతకరసముచాలమేలుచేయును అని విష్ణుమూర్తిబైరాగితో విశదముగబలికినాడు.

75. కాలకూటరసము.

సీ. రుద్రులు నాభియురుసులును దరదము బుతువులు సూతము రూఢిగాను
దాతలుదాళక దామ్రపువస్తువుల్ పార్వతివీర్యము బాణములను

షడ్రుచిమణిశిల సంధియు త్రిఫలము కరకంఠనేత్రముల్ కటుకయులును
సూర్యుడు చంద్రుడు శుద్ధినేపాళము వేడిటంకణమును వేదములను
పంచమూలరసాన పంచదినమ్ములు మర్దించినంజాల మహిమగలదు
కాలకూటరసంబు గలిగెనటంచును గరళకంఠుడు మెచ్చె ఘనముగాను
ఆర్ద్రకశొంఠికసాన్వితౌషధమును నవదినమును దీనినసుభవింప

గీ. గళపురోగముగవలుసు గండమాల! వాయువులుక్షయలు సంధులు వాంతిజాడ్య
పక్షవాతంబు తాపముల్ పారిపోవు! విష్ణుబైరాగితో బల్కె విశదముగను.

తా. పదకొండుపాళ్ళునాభిఉంచి ఏడుపాళ్లు ఇంగిలీకము పాదరసము ఆరుపాళ్ళుంచి తొమ్మిదిపాళ్ళు తాళకముంచి ఎనిమిదిపాళ్లు తామ్రభస్మముంచి అయిదుపాళ్లు గంధకముంచి అరుపాళ్ళు మణిశిలయుంచి మూడుపాళ్లు కరకతాడి యుసిరికలు మూడుపాళ్ళు శొంఠి పిప్పలి మిరియాలు రెండుపాళ్ళు నేపాలమునుఉంచేది నాల్గుపాళ్ళు పొంగించిన వెలిగారము చిత్రమూలమును జిల్లేడువేరును ములగవేరును వరగోగువేరును దుష్టపువేరును అల్లపురసమును ఈరసాలను అయిదు దినములు మర్దించిన మహిమగల కాలకూటరసము ఘనమైనటువంటిదని ఈశ్వరుడుమెచ్చును అల్లపురసమును శొంఠిరసమును అనుపానముజేసి ఈయౌషధమును నిత్యమును అనుపానముచేత పుచ్చుకొనిన గళరోగమును దగారోగము గండమాల రోగములును వాయువులు క్షయలు సన్నిపాతములు పక్షవాయువులును తాపములును వాంతి జాడ్యములును ఈరోగములన్నియు పోవునని విష్ణుమూర్తి బైరాగితో బలికినాడు.

76. యోగినీరసము,

సీ. హరునివీర్యమ్ముననమరశిలగంధము నాభియునిసికయు నాగరమును
తాడిపిప్పలిమిర్య తాళకటంకణాల్ సమరసగాజేసి సరిగనివియు
పీటికిసగముగా వీరియు నేపాళము లలిభృంగి నిమ్మపండులరసాన
నాల్గుదినమ్ములు నయముగానూరియు మాషమాత్రలు చేసి మంచిగాను

గీ. వహ్నిరసమున నిచ్చిన వాయువులును। కుటిలమెడలించి రోగముల్ కూలిపోవు
ప్రజల కీరసమెప్పడు ప్రాణపదము। విష్ణుబయిరాగితోఁ బల్కె-విశదముగను.

తా. పాదరసమును, అమరశిలగంధకమును, నాభియును, ఉసిరికపప్పును, కరకకాయలును సొంటియు తాడికాయలును పిప్పళ్ళును మిరియములును వెలిగారమును ఇవి సమముగా జేసి వీటికి అరసగము నేపాళములుంచి గుంటకలగరాకు రసమునను నిమ్మపండ్లరసమునను నాలుగురోజులు ఈరసమునసూరి మాత్రలుచేసి వహ్నిరసముచేతను అనుపానముచేసియిచ్చిన వాయురోగములును కుటిలము విడగొట్టివేయును. రోగములు కూలదీసివేయును. మానవులకు ఈయోగినీరసము ప్రాణపదమువంటిది. అనివిష్ణుమహాత్మ బయిరాగితో చెప్పినాడు.

77. లోహరసాయనము.

సీ. కత్తిరుపృతులమ్ము గంధకమ్ముతులమ్ము రజతమ్ముతులమును రసముతులము
కల్వంబులోనుంచి కలగరరసమును సాంబ్రాణిరసమును సరసముగను
వజ్రవల్లిరసమ్ము వహ్నిగజ్జేరును కలబందయల్లము కాకరాకు
వెసనీరసంబుల విడువకుండగచాల రెండురోజులునూరి రేయుఁబవలు
అదిబిళ్ళచ లెజేసి యాస్ప్రకుడఁబెట్టి ప్రమిదగప్పియుమన్ను ప్రబలరాచి
గజముపొద్దుపుటమ్ము ఘనముగావేసియు శీతలంబునఁదీసి శీఘ్రముగను
మునురసంబులనూరి ముదముమీరంగను ననుదినమౌషధ మడ్డిగెత్తు

గీ. అనుభవించినజనులకు నమృతమగును। మూలవ్యాధులుమాన్పును ముదముని చ్చు
నిద్దిలోహరసాయనం బింపుమీర। విష్ణుబయిరాగితోఁబల్కె- విశదముగను

తా. కత్తారిచూర్ణము పాలు, గంధకముపాలు, వెండిచూర్ణముపాలు, పాదరసముపాలు, ఇవికల్వములోనుంచి గుంటకలగరాకు రసమునను సాంబ్రాణిఆకు రసమునను నల్లేరుగసమునను చిత్రమూలపురసమునను గలజేరుఆకు రసమునను కలబందరసమునను కాకరాకు రసమునను ఇన్నిరసములు రెండురోజులు రాత్రిందినములు మర్దించినూరి బొ

షధము బిళ్ళగా జేసి ప్రమిదలో బెట్టి మీదను ప్రమిదగప్పి మన్ను దా
నిచుట్టుగప్పి గజముపొడవున పుటము వేసి చల్లారినతర్వాత దీసి నూరిందు
గానూరిన రసములను మరలనూరిసిత్యమునుఅడ్డిగెత్తు ఔషధము చొ
ప్పున పుచ్చుకొన్న వారికిఅమృతముతో సమానమవును. మూలవ్యాధు
లనుమాన్పి సంతోషమునిచ్చును లోకమందున లోహరసాయనమిది
యని విష్ణుమూర్తిబయిరాగితోఁ బల్కినాడు.

78 ప్రతాపలంకేశ్వరము.

సీ. పారదాభ్రకములు పార్వతివీర్యము మూడుమూడగు పాళ్ళుమదమమీర
దూడరేణము గాల్చి తొడనెభస్మము వారనేత్రములలోడనమరనుంచి
తగభస్మమును చేసి దగవేదములసరి త్రివిధసంధులు చేసి తీక్ష్ణలోహ
శూద్రనాభియుదెచ్చి శుద్ధిగాఁ జేసియు వసువులుగాఁ జేసి వరుసగాను
నెమ్మికల్వమ్మున నిగుడించిరసమున మదించియొకనాడు మాపురేపు
గురివెందపూసల గురిగాను మాత్రలు సల్పి సేవించిన జనులకెల్ల
సన్నిపాతంబులు సమసిపోయెడునన్ని సప్తజ్వరంబుల సంహరించు
గీ. శీతలంబును విడిపోవు శీఘ్రముగను। కఠినరోగములను గొట్టి కడకుదోలు
కేవలంబీ ప్రతాపలంకేశ్వరమును। విష్ణుబయిరాగితోఁ బల్కె విశదముగను.

తా. పాదరసమును, అభ్రకమును, గంధకమును, ఈమూడు
మూడుపాళ్ళును, పాలుకుడుచుచున్న దూడరేణము కాల్చినభస్మము
మూడుపాళ్ళు, శంఖభస్మము నాలుగుపాళ్ళు,మూడుపాళ్ళు లోహము
శుద్ధిజేసిననాభి యెనిమిదిపాళ్ళు, ఈవస్తువులు కల్వములోనుంచి వావి
లాకురసమున నొకదినము మర్ధనచేసి గురివిందగింజవలె మాత్రలుచేసి
పుచ్చుకొనిన మనుష్యులకు సన్నిపాతములును అన్నియుపోవును. ఏడు
జ్వరములను కొట్టివేయును. శీతలము వదలిపోవును. కఠిన రోగములను
కొట్టివేయును. కేవలము పాణమును ప్రతాపమును కలిగినటువంటిద
ని ఈప్రతాపలంకేశ్వరము, ఇంత మహిమగలదని విష్ణుమూర్తి బయి
రాగితో విశదముగాఁ బల్కినాడు.

79 కాంతవల్లభరసము.

సీ. సొంపైన కాంతము షోడశభాగముల్ వటిమలోహము పాళ్ళు పదియునాల్గు
మంచిమండూరము మరద్వాదశాంశము లభ్రకంబును పాళ్ళు నారునాల్గు
నెన్నిక తామ్రము నెనిమిది పాళ్ళును నెఱ్ఱనిమణిశిల యెన్మిదియును
పచ్చిటంకణమును పాళ్ళును నాలుగు వెండిభస్మము పాళ్ళు వెలయ రెండు
బంగారుభస్మము పాలదియొక్కటి ఈశ్వరవీర్యము నిన్ని యెత్తు
గంధకమంతియె కల్పంగవలయును హంసపాదిరసాన సరయనూరి
గాజుకుప్పెను బెట్టి ఘనముగ కుప్పెలో గురిగ నిసుకపోసి కుప్పెఁబెట్టి
గీ. సప్తదినములు వండిన సరసముగను । కాంతవల్లభరసమవు కాంతిగస్తి
సకలవ్యాధులనెల్లను సంహరించు । విష్ణుబయిరాగితోఁ బల్కె విశదముగను.

తా. కాంతము పదునారు భాగములు, లోహము పదునాల్గు భాగములు, మండూరము పండ్రెండు భాగములు, అభ్రకము పదిపాళ్ళు. తామ్రభస్మ మెనిమిదిపాళ్ళు. రక్తమణిశిల ఆరుభాగములు, పచ్చివెలిగారము నాలుగు భాగములు, వెండిభస్మము రెండుభాగములు, బంగారుభస్మ మొకపాలు, ఈ వస్తువుల యెత్తు పాదరసము, గంధకము పాదరసముతో సమానముగనుంచియిది హంసపాదియాకురసమున మర్దించి యౌషధము గాజుకుప్పెలోనుంచి కుండలో నిసుకపోసి గాజుకుప్పెతో ఇసుకమధ్యనుంచి యేడురోజులువండిన ఈ కాంతవల్లభరసము సమస్తరోగములను కొట్టివేయును. అని విష్ణుమూర్తి బయిరాగితో విశదముగాఁ బలికినాడు.

80. మృతోద్ధాపనరసము.

సీ. తామ్రటంకణలోహ తాళకభస్మముల్ మణిశిలగంధము మస్తకమును
అభ్రకనాభులు నమరశిలయు సజ్జ కారము యవసద్యక్షారములును
పంచలవణములు పాషాణములు మూడు చెంగల్వకోష్టును శివునివీర్య
కటుకత్రిరసముల కలయఁగ వడిఁ దంచి కుప్పెలోఁ గలనించి కూర్మితోడ

వాలుకంబున జాము వరుసగా వండియు కలువంబునందుంచి కలియనూరి
మత్స్య క్షౌద్రమ్ములను మాయూరమజమూత్రపిత్తముల్ గల్పియు బ్రీతిగాను
దినమన్నిటదగ మర్దించి దానినిదీసి గురివిందలంబలె గుళిగ జేసి
గీ. అల్లమనుపానమున నిది యనుభవింప । నన్ని రోగములను బాపి యాయు విచ్చు
ఇదిమృతోద్ధాపనరసమై యిలను జెలగు । విష్ణుబైరాగితో బలెక్ర విశదముగను

తా. తామ్రభస్మము, వెలిగారము. లోహము, తాళకభస్మము మణిశిలయు, గరళము, మస్తకియు, అభ్రకము, నాభియు, అమరశిల గంధకము, సజ్జాకారము, యవక్షారము, సద్యోక్షారము, సైంధవలవణము సౌవర్చలవణము. సముద్రలవణము, బిడాలవణము, కాచలవణము, ఇవిఐదును ఉల్లిపాషాణము, గౌరీపాషాణము, దొడ్డిపాషాణము, చెంగల్వకోష్టు పాదరసము, శొంఠి పిప్పలి మిరియాలు రసమును, తీసి నూరికుప్పె జేసి యిసుక కుండలోబోసి, ఈగాజుకుప్పె కుండలోవుంచి జామువండి కల్వములోనుంచి చేపచేదు, దున్నపోతుచేదు, నెమలి చేదు, మేకచేదు, తాబేలుచేదు, ఈచేదులు గల్పి చిత్రమూల రసమున ఒకదినము మర్దించి, గురివెందపూసలంత మాత్రలుచేసి అల్లపు రసము అనుపానము జేసి పుచ్చుకొనిన అన్నిరోగములను కొట్టివేసి ఆయువుని చ్చును ఈఔషధమును మృతినొందుటకు సిద్ధముగానున్నవారిని బ్రతి కించును అనిచెప్పినారు.

81 పూర్ణచంద్రోదయము.

సీ. పాదరసంబునుఫలములునెనిమిది బంగారుభస్మము ఫలము నొకటి
పార్వతివీర్యము ఫలములు పదునారు నివిమూడు కల్వాననిడుచు మరియు
కలబందరసమున గట్టిగా మర్దించి గాజుకుప్పెను బెట్టిఘనము గాను
వలయుభాండంబున వాలుకంబునుబోసి కుప్పెవాలుకమధ్య కూర్చి పిదప
భాండము పొయిమీద బాగుగానుంచియు మందవేదాగ్నిచే మంటనిడుచు
మూడుదినమ్ములు ముదమొప్పవండిన మంకెనపువ్వు సమమయియుండు
శీతలంబునదీసి శీఘ్రముగ నాకుప్పె విడజేసిమందును వెలయజేర్చి

గీ. ఆర్ద్రికరసంబుతోఁగల్పి యౌషధమును । ప్రజలుదిన్నను వీర్యముప్రబలమౌను
పూర్ణచంద్రోదయమ్మిప్పుడుపూజ్యసుచుచు । విష్ణుబైరాగితోఁబలెక్ర-విశదముగను

తా. పాదరస మెనిమిదిపాళ్లు, బంగారు భస్మముపాలు, గంధక ముపదునారుపాళ్ళు, ఈమూడును కల్వమునసుంచి కలబంద రసమున నూరి గాజుకుప్పెలోనుంచి గట్టికుండలో నిసుకబోసి యీగాజు కుప్పె యిసుకమధ్యనుంచి యీకుండ పొయిమీదనుంచి మందముగాను వడిగానుమంటవేసి యీలాగున మూడుదొజులు రాత్రింబగళ్ళువండినమం కెనప్పుడ్వతో సమానమైన కాంతిగానుండును. చల్లారినతరువాత తీసి కుప్పెచిట్లగొట్టి ఔషధమునొకపళ్ళెరములోనికికూడతీసి కుప్పెచేసి అది అల్లపురసము అనుపానముచేసి ఆయౌషధము తిన్నవారికి వీర్యవృద్ధి యవును ఈ పూర్ణచంద్రోదయము మహాపూజ్యమయినటువంటి దని విష్ణుమూర్తి బైరాగితోవిశదముగా బల్కినాడు.

82 హేమరజత రసాయనము.

సీ. కాంచనంబుఫలమ్ము ఖడ్గముఫలమును రజతముఫలమును రసముఫలము
పార్వతివీర్యముఫలములు నాల్గుప నివికల్వమునసుంచి యింపుగాను
వజ్రవల్లిరసాన వహ్నిరసమ్మున నొకరోజుమదించియుచితముగను
మూసలోబెట్టియు మూతమిదనుగప్పి గజపురమును వేయ గట్టిగాను
గీ. హేమరజత రసాయన మెచ్చుగాను । అడ్డిగెత్తుపుషధముదిన మనుభవింప
జడిసిపోవునురోగముల్ జవముగాను ; విష్ణుబైరాగితోఁబలెక్ర- విశదముగను.

తా. బంగారముపాలు కటారిచూర్ణము పాలు వెండిచూర్ణము పాలు పాదరసము పాలు గంధకము నాలుగుపాళ్ళు ఇవి కల్వములో నుంచి నల్లేరు రసమును చిత్రమూలపు రసమును ఈరసములను ఒక దినము మదించి మూసలో నీయౌషధము పెట్టి పయినిమూత వేసి గజపురము వేసిన హేమరజత రసాయనము అనుపేరుగలది అడ్డిగెత్తుబౌషధము పూటకు పుచ్చుకొనిన రోగములుజడిసిపోవును అనివిష్ణుమూర్తి బైరాగితో విశదముగాబల్కినాడు.

83 పైత్యాంతకరసము.

సీ. ఖర్జూరఫలమున కాంతియౌవసనాభి ఘనమైన గరళము గంధకమును
సూతంబుహింగుళి శుద్ధినేపాళము సొంటిపిప్పలియును సొంపుగాను
అక్కలకఱ్ఱయు నాఖీసమిరియాలు వెలిగారమొకపాలు వేయవలయు
ఒనరవావిలిచేత నొకనాడు మర్దించి కలగరతోరోజు కలియనూరి
జంబీరరసమున జాముమర్దించియు మాషంబుసరిగాను మాత్రజేసి
మాపురేపును రెండుమాత్రలుచొప్పున మూడురోజులలోన ముఖ్యముగను
ఆరుసంధులు మానునరపులేక విషంపు జ్వరములు వ్యాధులు విరిగిపోవు

గీ. వాయువులు పైత్యవణకులు వదలిపోవు। గుల్మరోగంబులన్నియు గూలిపోవు
నిదియు పైత్యాంతకరసమైయిలనుమించె। విష్ణువైరాగితోబలెక్క విశదముగను.

తా. ఖర్జూరపండ్లతో సమానమయినటువంటి వసనాభియు గరళమును గంధకమును పాదరసమును ఇంగిలీకమును శుద్ధిచేసిన నేపాళమును శొంఠియు పిప్పళ్ళును అక్కలకఱ్ఱయును నల్లమందును మిరియాలును వెలిగారమును వావిలాకురసమున ఒకరోజున ఒకదినము గుంటకలగరరసముతోను మర్దించి నిమ్మపండ్లరసమున జాముమర్దించి మినపగింజవలె మాత్రలు జేసి పొద్దున ఒకటియు సాయంకాలమునందు ఒకటియు నీప్రకారమిచ్చిన ఆరుసన్నిపాతములును విషజ్వరములును వ్యాధులన్నియుమానును. వాయువులును పైత్యరోగములునుపోవును గుల్మరోగములునుపోవును. ఇదిపైత్యాంతకరసమనివిష్ణుమూర్తివైరాగితో విశదముగాబలికినాడు.

84 హిరణ్యగర్భరసము.

సీ. బంగారమును వెండి పగడాలుమణిశిల తాళకచక్రాంగతాళకములు
అజదుగ్ధమును బోసి యరజామునూరియు వజ్రమూసను వైచి వరుసగాను
పొడవైనపుటమొండు పొందుగా వేసియు తీసిపాలను నదితిరుగనూరి
చక్కెరతగంగల్పి సరిగసేవించిన కఫపిత్తద్వంద్వరోగములు మాను

గీ. శుక్లమేహము వాతము శూలలన్ని। శిరఃపు రోగములును బోవు శీఘ్రముగను
కలినిదగుచుండును హిరణ్యగర్భరసము। విష్ణుబైరాగితో వల్కె విశదముగను.

తా. బంగారము, వెండియు, పగడములు, మణిశిలయు, తామ్రము, కిటకరోహిణియు, తాళకము, మేకపాలుపోసినాలుగుగడియలు మర్దించి వజ్రప్రమూస అనగా పుట్టమన్ను మూసకట్టి ఆర్చి మూసలోనుంచి గొప్పపుటము వేసి తీసితర్వాతను పాలతోనూరి పంచదార కలుపుకొని పుచ్చుకొన్న వారికి శ్లేష్మరోగములును, పైత్యరోగములును, ద్వంద్వరోగములును మానును, శుక్లమేహములును, వాతములును, శూలలును, శిరోరోగమునులు, పోవును. కలియుగమునకు ఈహిరణ్యగర్భరసము భుక్తినిముక్తినికలిగించునని విష్ణుమూర్తిబైరాగితో బలికినాడు.

85 శ్రీలక్ష్మీనారాయణరసము.

సీ. శ్రీఖండమున తామ్రి శిఖుగ్గటంకణ తాళకములనైను తప్పకుండ
నూటిమార్గములను శుద్ధులుచకగా సల్పిజాగ్రిత గాను జనులుమీరు
కల్వములోనుంచి గలిజేరురసమున రెండురోజులునూరి రేయుబగలు
జాముయంత్రమునన్ను సరివండిమాత్రలు జేసిపూటకును రెండేసితిన్న

గీ. శీతజ్వరముల కెల్లను శీఘ్రముగను। గట్టిగాబట్టుకొనుహాని గర్వమణచి
లక్ష్మీనారాయణరసంబు లక్షణంబు। విష్ణుబైరాగితో బల్కె విశదముగను.

తా. గంధకము, తామ్రిభస్మము, మైలతుత్థము, వెలిగారమును, ఈఅయిదు సమభాగములుచేసి ఇవిజాగ్రత్తగా శుద్ధులుచేసి కల్వములోనుంచి గలిజేరురసము రెండురోజులు రాత్రింబవళ్ళునూరి, ఒక జాముడోలాయంత్రమున వండి మాత్రలుచేసి పూటకు రెండేసిచొప్పున నిచ్చినయెడల చలిజ్వరముల మదమును అణచివేయును. లఘుతరమయినటువంటిది. ఈలక్ష్మీనారాయణ రసమును ఇంత మహిమగలదని విష్ణుమూర్తిబైరాగితో విశదముగాంబలికినాడు.

౮౬ బ్రహ్మాస్త్రరసము.

సీ. పాషాణములుమూడు పాలతుత్థము నాభి అమరశిలయు గంధకాభ్రకములు
మణిశిలదరదము మంచి నేపాళము సజ్జకార సైంధవ్య సజ్యక్షార
లఘుతరంబగు బిడా లవణము మిరియాలు యవక్షారటంకణా లందముగను
మాయూరతుత్థము మంచిఇంగువయును ఈశ్వరవీర్యము నిన్ని యెత్తు
అరపదిరోజులు ఆర్ద్రికవహ్నిను రసములమర్దించి రాత్రిపగలు
నొకనాడుయంత్రాన నొగివండితీసియు మాయూరఛాగను మత్స్యకూర్మ
సర్పజంబుకముల సమపిత్తముల్ గొని నూరిబరిణబెట్టి తోరముగను

గీ. కత్తినాట్లేసి బ్రహ్మకపాలమందు । బెట్టిరాచినరోగముల్ బెదరిపోవు
అధికబ్రహ్మాస్త్రరసమిది యవనియందు । విష్ణుబైరాగితో బల్కె విశదముగను.

తా. ఉల్లిపాషాణమును గౌరీ పాషాణమును నెల్లిపాషాణమును పాలతుత్తము నాభియు అమరసిలగంధకమును అభ్రకమును మణిశిలయును ఇంగిలీకమును నేపాళమును సజ్జకారమును సైంధవలవణమును సద్యాక్షారమును బిడాలవణమును మిరియాలును యవక్షారమును వెలిగారమును మైలుతుత్తమును ఇంగువయు ఇన్నివస్తువుల యెత్తు పాదరసమును అయిదురోజులు అల్లపురసమును చిత్రమూలరసమునుఅయిదు దినములు రాత్రిబవలు మర్దించిఒకదినముడోలాయంత్రమునవండి తీసి నెమలిచేదును మేకచేదును తాబేటిచేదును పాముచేదును నక్కచేదును ఈచేదులతో మర్ధించి రాగిబరిణెలోనుంచి బ్రహ్మరంధ్రమందుపైని కొంచెము కత్తిపోట్లువేసి ఆయౌషధము బెట్టిరాచిన రోగములుబెదరిపోవును. అధికమైనటువంటి బ్రహ్మాస్త్రరసమను పేరుగలదని విష్ణుమూర్తి బయిరాగితో విశదముగా బలికినాడు.

87 రాజౌషధము.

సీ. పాషాణములునుల్లి పాషాణమునుగౌరి పాషాణమునురెండు పాళ్ళురెండు
నాల్గురసంబులు నాలుగుపాళ్ళను హరిదళమ్మును గూడ నమరగాను
తాళకమొకపాలు తామ్రముపాలును మణిశిలపాలును మంచిదిగను

నెల్లిపాషాణము నెరినొకటె పాలును గంధకమునుపాలు గలుపఁగలయు
కల్వాననవియన్ని గట్టిగామర్దించి ఆపయిమూసలో నదియుబోసి
ఆపైనబిల్లయు నాపైనిమూసియు మూకిటిలోబెట్టి మూతగప్పి
గడియదీపాగ్నిని ఘనముగావండిన నరయరాజౌషధంబమరియుండు

గీ. నేలకులుజీలకర్రయు నివియుదీని। నేతగల్పుకతిన్నను నేర్పుగాను
సుఖమునుంగల్గుజాడ్యముల్ సుకరనను చు। విష్ణుబైరాగితోఁబల్కె విశదముగను

తా. ఉల్లిపాషాణమును, గౌరిపాషాణమును, రెండును రెండు పాళ్ళు పాదరసమును, కర్పూరమును ఇంగిలీకమును, సింధూరమును, నాలుగురసములు నాలుగుపాళ్లు తాళక మొకపాలును, తామ్రభస్మము పాలును, మణిశిలపాలును, నెల్లిపాషాణము, పాలును గంధకముపాలు ను, ఈవస్తువులుకల్వమునఁ బెట్టిమర్దించినల్లమందుమూసచేసి ఆమూస లోపోసి, నల్లమందు కొంచెముబిళ్ళచేసి మూసమీదనువేసి అమూస మూకుటిలోఁ బెట్టిపైనిమూకుడుమూసి సీలమన్నునిచ్చి గడియదీపాగ్ని చేతవండిన, అధికమయినటువంటి రాజౌషధమను పేరుగలిగిన రాజసు ఖము కలదియగును. ఈరాజౌషధమునకు ఏలకులును జీలకర్రయును, నేతితోఁగలిపిపుచ్చుకొనిన సుఖజాడ్యములు సవాయి మొదలగు రోగ ములు జ్వరములు మానునని విష్ణుమూర్తి బయిరాగితో విశదముగా బలికినాడు.

88 బాలసూర్యోదయము.

సీ. అభ్రకసింధూరమైకభాగంబులు పార్వతివీర్యము పాళ్ళుమూఁడు
దరదమారునుపాళ్లు తామ్రముపాలును నుదమొప్పలోహము మూడుపాళ్ళు
గవ్వలభస్మము గలిపియు నొకపాలు నాభియుపాలును నయముగాను
పదిజాములును నిమ్మపండ్లరసమునన మర్దింపభానుఁడరు మహిమగలిగి

గీ. బాలసూర్యోదయంబగు బాగుమీర। నల్లమునుపానముగదిన్న నౌషధమును
అధికరోగాదులంబట్టి హతము జేయు। విషుబయిరాగితోఁబల్కె విశదముగను.

తా. అభ్రకసింధూరము అయిదుపాళ్లు గంధకము మూడుపాళ్ళు ఇంగిలీకము ఆరుపాళ్ళు లోహముమూడుపాళ్ళు గవ్వభస్మముపాలు నాభిపాలు నిమ్మపండ్లరసము చేతనుపదిజాములుమర్దనజేసిన సూర్యునితో సమానమయినటువంటి పరాక్రమమునుగలదై బాలసూర్యుడుదయించినట్టుగానే యుండును. ఈఔషధము అల్లపురసము అనుపానము జేసియిచ్చిన అధికమయినటువంటి రోగములను కొట్టివేయును. అనివిష్ణుమూర్తి బైరాగితో చెప్పినాడు.

ఇది బైరాగిచేసిన ధన్వంతరివిజయమునఁ జతుర్థాశ్వాసము.

సంపూర్ణము.

శ్రీ శ్రీ శ్రీ

బ్ర॥ కాశీనాథుని వీరమల్లయారాధ్య విరచిత

గ్రంథములు.

1	సంగీత సత్యహరిశ్చంద్ర (నాటకము)	...	రు 0—12—0
2.	,, ఉషాపరిణయము	...	0—12—0
3.	గయోపాఖ్యానము	...	0—8—0
4.	కన్యకాపరమేశ్వరి	...	0—8—0
5.	తారాచంద్రీయము	...	0—12—0
6.	సారంగధర వి. సు॥ విరచితము	...	0—12—0
7.	కుశలవనాటకము	...	0—12—0
8.	మార్కండేయము	...	0—12—0
9.	మేనకాకౌశికము శృంగారము (సంవాదము)	...	0—4—0
10	తెనాలి రామలింగనికథలు (పద్యకావ్యము)	...	0—4—0
11.	వ్యవహారబోధిని (ప్రథమభాగము)	...	0—4—0
12.	,,	...	0—4—0
13.	వేశ్యావిటీయము	...	0—0—6
14.	స్త్రీవిద్య	...	0—0—6

ఇతరగ్రంథములు.

15.	రాణీసంయుక్త (నాటకము)	...	0—12—0
16.	నేత్రదర్పణము (వైద్యగ్రంథము)	...	0—8—0
17.	ధన్వంతరివిజయము	...	0—8—0

వలయువారు దిగువ విలాసమునకు వ్రాసి తెప్పించుకొనుడు.

కర్రా వెంకటరత్నము.

బుక్కుసెల్లరు, ఏలూరు.